

UDK 821.163.42-1:81'36

Izvorni znanstveni rad

Rukopis primljen 20. III. 2025.

Prihvaćen za tisak 8. VII. 2025.

<https://doi.org/10.31724/rihjj.52.1.10>

Liljana Kolenić

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Loreza Jägera 9, HR-31000 Osijek

<https://orcid.org/0000-0002-1557-3456>

kolenic@ffos.hr

GRAMATIČKI OBLICI U MARULIĆEVIM PJESMOTVORIMA

Rad govori o oblicima riječi koji se javljaju u Marulićevim djelima, a temelji se na ekscerpiranju građe triju poznatih Marulićevih djela u stihu, *Judite*, *Suzane* i *Molitve suprotiva Turkom*. Poznato je da je književni jezik Marka Marulića na čakavskim temeljima uz sudjelovanje kajkavskih i štokavskih elemenata te hrvatske glagoljaške baštine. Do sada se ponajviše govorilo o Marulićevu leksiku u kojemu nalazimo uz temeljnu čakavsku osnovicu i riječi iz kajkavskoga narječja, ali i štokavskoga i crkvenoslavenskoga književnoga jezika. Marko je Marulić često varirao ne samo riječi, nego i oblike riječi. Njegovi su pjesmotvori napisani svečanim, ali i vrlo složenim stihom, dvostruko rimovanim dvanaestercem pa je Marulić iz onoga što pripada hrvatskome jezičnom korpusu mogao birati što mu najbolje odgovara za sadržaj, broj stihova i srok. Uglavnom je izbor riječi, morfologije i sintakse bio iz (splitske) književnojezične čakavštine, ali za potrebe složenoga stiha, rime i izricanje misli imao je i veliki izbor oblika iz hrvatske srednjovjekovne, uglavnom glagoljaške književnosti i iz hrvatskih kajkavskih i štokavskih jezičnih sustava. Dakle, Marko Marulić u odabiru izričaja koje je držao hrvatskima ne zaustavlja se samo na izboru riječi, nego i oblika riječi. Tako se u sklonidbi i sprezanju javljaju mnogi oblici često u istom stihu iz glagoljaškoga nasljeđa i iz različitih hrvatskih jezičnih stilizacija (lokativ jednine imenica *a*-vrste, genitiv i instrumental množine imenica, česta uporaba neodređenih pridjeva, 1. osoba jednine prezenta, glagolski pridjev radni na *-l* i na *-o*, glagolski prilozi itd.).

1. Uvod

Poznato je da je književni jezik Marka Marulića na čakavskim temeljima uz sudjelovanje kajkavskih i štokavskih elemenata te hrvatske glagoljaške baštine.

Do sada se ponajviše govorilo o Marulićevu leksiku u kojemu nalazimo uz temeljnu čakavsku osnovicu i riječi iz kajkavskoga narječja, ali i štokavskoga i crkvenoslavenskoga književnoga jezika. Marko je Marulić često varirao ne samo riječi, nego i oblike riječi. Njegovi su pjesmotvori napisani svečanim, ali i vrlo složenim stihom, dvostruko rimovanim dvanaestercem pa je Marulić iz onoga što pripada hrvatskome jezičnom korpusu mogao birati što mu najbolje odgovara za sadržaj, broj stihova i srok. Uglavnom je izbor riječi, morfologije i sintakse bio iz (splitske) književnojezične čakavštine, ali on je znao da na *gospodskoj tarpezi* hrvatskoga književnoga jezika ima mnogo mogućnosti za izricanje jezikom onoga što je misao pripravila. Milan Moguš ističe da se Marulić „eksplicitno i implicitno naslanja na hrvatsku srednjovjekovnu književnu tradiciju, u kojoj prevladavaju čakavske crte, ali u toj srednjovjekovnoj književnosti ima i kajkavskih elemenata” (Moguš 2002: 16). Tako u Marulićevim djelima nalazimo uz čakavski leksički sloj, lekseme iz hrvatske glagoljaške baštine (*pop*, *općen*, *raba* itd.), leksički sloj koji se podudara s kajkavskim sustavom (*hiža*, *vekši*, *manjši*), štokavizme (*cio*, *tko*) pa Milan Moguš tvrdi kako sve to „pokazuje Marulićevu slobodu u odabiru onih izričaja koje je smatrao hrvatskima” (v. Moguš 2002: 218–219). O leksiku u Marulićevim prijevodnim djelima v. Horvat i Perić Gavrančić 2010, Derossi 1981, Tomasović 1975.

Marko Marulić u odabiru izričaja koje je držao hrvatskima ne zaustavlja se samo na izboru riječi, nego i oblika riječi ako su mu bili potrebni za stih, rimu ili općenito izricanje misli složenih u „versi harvacki”.

Marko Marulić piše svoja djela na čakavskoj stilizaciji hrvatskoga jezika. U svoja djela unosi i elemente crkvenoslavenskoga nasljeđa i ostalih dviju hrvatskih stilizacija što se osim u leksiku odražava i u morfologiji. Cilj je rada utvrditi koji gramatički oblici u Marulićevim pjesmotvorima pripadaju srednjovjekovnome crkvenoslavenskome jezičnome nasljeđu i koji su gramatički oblici iz štokavske i kajkavske stilizacije. U radu se navode gramatički morfemi koje nalazimo u sklonidbi i sprezanju. Rad se temelji na morfološkoj analizi Marulićevih pjesmotvora. Metode koje se koriste jesu metoda analize, komparacije, sinteze, deskripcije. U radu se dokazuje Marulićeva tronarječna koncepcija hrvatskoga književnoga jezika koju su zagovarali hrvatski glagoljaši na primjerima morfoloških opisa. Sve teze u radu potkrijepljene su primjerima.

Rad se temelji na ekscerpiranju građe triju poznatih Marulićevih djela u stihu, *Judite*, *Suzane* i *Molitve suprotiva Turkom* prema sljedećim izvorima:

Marulić, Marko. 1988. *Judita*. Priredio, popratio bilješkama i sastavio Rječnik Milan Moguš. Splitski književni krug. Split.

Marulić, Marko. 2003. *Suzana*. Kritičko izdanje. Priredio Bratislav Lučin. *Colloquia Maruliana* 12. 163–193. <https://marulianum.knjizevni-krug.hr/wp-content/uploads/2018/10/suzana.pdf> (Pristupljeno 6. listopada 2025.)

Marulić, Marko. *Molitva suprotiva Turkom*. https://hr.wikisource.org/wiki/Molitva_suprotiva_Turkom (Pristupljeno 6. listopada 2025.)

Najprije podsjećamo kako je Marko Marulić volio varirati oblike iste riječi. Tako je poznato njegovo variranje imena. Njegova je glavna naslovna junakinja u *Juditi*: *Judita* (64 puta), *Judit* (17 puta), *Judith* (1 put) (Moguš 1988).¹

Primjeri iz *Judite*: *Eto k vam gre Judita, gospoja ma visoko počtovana. Judita kara ih cić roka toga od pet dan; Judit u versih harvacki složena, Judit odgovori.* Ime *Judith* javlja se u *Juditi* samo jednom i to u bilješci stiha br. 895. Marulić u stihu *Tada se nahaja Judit u gradu tom* daje bilješku *Judith*. Kako glavna junakinja ima tri različita oblika svojega imena, tako i glavni junak epskoga spjeva ima više oblika imena: *Oloferne* (62 puta), *Holoferne* (2 puta), *Olofernes* (1 put). Primjeri: *Kada ču ognjeni Oloferne taj glas..., ki se čtovaše s Holofernom, Kuda Olofernes projde s vojskom.*

Dakle, tema su ovoga rada inačice oblika riječi u trima Marulićevim pjesmotvorima. Temeljna je čakavska stilizacija, a inačice oblika riječi mogu biti iz glagoljaške baštine ili iz kajkavske ili štokavske stilizacije. U prikazu gramatičkih morfema izdvajaju se najviše oni oblici koji imaju više nastavaka od kojih su neki iz glagoljaške baštine ili iz štokavske ili kajkavske stilizacije. Spominju se i oblici koji se razlikuju od onih u suvremenome hrvatskome književnome jeziku.

¹ Broj pojavnica navodimo prema Moguševu rječniku *Judite* u knjizi *Marko Marulić Judita* iz 1988. u izdanju Književnoga kruga Split.

2. Sklonidba

2.1. Imenice *a*-vrste

Imenice muškoga roda *a*-vrste završavaju u nominativu jednine na gramatički morfem \emptyset , ali i na *-e*, *-o* te na *-i*. Na nulti morfem, dakako, završava najviše imenica muškoga roda poput *Bog, pop, misec, človik*. Osim muškoga roda na nulti morfem, po *a*-sklonidbi sklanjaju se i muška osobna imena na *-o* odnosno *-e*, a koja nisu hipokoristična: *Oloferne, Marko*. Imenice koje znače malo od životinje završavaju na *-e* i srednjega su roda i također se sklanjaju po *a*-sklonidbi: *zvíre, gale*.

Imenica *ulje* u Marulićevu je pjesmotvoru *uli*, dakle ima nastavak *-i*. U *Juditi* i *Suzani* nalazimo samo primjer te imenice u akuzativu (J. *pripravi obeda: kruh, uli, pargu, sir, S. On vino i žito i uli imiše*) pa ne znamo kako se sklanjala i je li uopće bila sklonjiva.

Imenice *plami* i *kami* pripadale su tzv. konsonantskoj promjeni *n*-sklonidbe muškoga roda. Glasile su *kami* i *plami*, odnosno prije prelaska *jeri* u *i kamy* i *plamy*. Obje su se imenice zbog analogije s kosim padežima vremenom mijenjale u *kamen* i *plamen*. Zanimljivo je kako Marulić obje imenice u nominativu i akuzativu rabi u starijem, crkvenoslavenskome obliku, dakle kao *kami* i *plami*, ali i u novijem kao *kamen* i *plamen*. Uz navedene *kami* i *kamen* nalazimo još jednu imenicu sličnoga značenja u *Juditi*, a to je *kamik* (dragi kamen), također s jednom pojavnicom. Navedene imenice sklanjaju se po sklonidbi *a*-vrste. Iste oblike *kami* i *kamen*, *plami* i *plamen* nalazimo u Marulićevu proznom *Naslidovanju*, a nalaze se i u drugih starih hrvatskih pisaca pa Marijana Horvat drži da su ti stariji oblici vjerojatno „izborom knjiškoga, odnosno pjesničkoga izričaja” (Horvat 2005: 90). Neki stari hrvatski pisci rabe obje inačice navedenih riječi, a uz navedene *plami* i *plamen*, javlja se u starih hrvatskih pisaca i treća inačica, *plam*.²

Primjeri: J. *biše kako klas iz trave rasteći, ali kami, ki steći u zlato, jur sunčeni plamen, vodeći s sobom dan, Li kakono plami kad pada u gori,/ ostane carn kami i brez listja bori, u obraz jim plami*. Imenice srednjega roda *a*-vrste čuvaju

² V. *plam, plami, plamen, kami, kamen* na Hrvatskoj jezičnoj riznici. Petar Zoranić, primjerice, rabi sve navedene oblike. <http://riznica.ihjj.hr/index.hr.html> (pristupljeno 14. veljače 2025.).

oprjeku po palatalnosti kao i danas. U nominativu i akuzativu, zavisno od nepalatalne, odnosno palatalne osnove, završavaju na *-o* odnosno na *-e*: *Ništar ne poresa, ni trava ni žito, tuj se razligaše sve polje.*

U genitivu jednine imenica *a*-vrste tipičan je nastavak *-a* za muški i srednji rod. Cijela je sklonidba prema nastavku u genitivu dobila ime. U Marulićevim je pjesmotvorima to također tipičan nastavak za genitiv jednine: *J. privraćajući ja pisma Staroga testamenta, M. Ostone carn kami i brez listja bori, S. Ondi ja s njimi bit muž počtena roda.*

Zanimljivi su primjeri genitiva *žvaoca, sedaoca, staoca, tkaoca*: *J. uzde zlati frizi, zlačana žvaoca, pisani po brizi zlatom sedaoca; od zlata staoca sa strimi zlačeni, od hitra tkaoca popruzi šareni.* U tim primjerima u genitivu *l* prelazi u *o* na kraju sloga što pokazuje da je Marko Marulić posezao i za štokavskim fonološkim obilježjima kao i za kajkavskima kada je stvarao svoje velebno djelo „u versih harvacki složeno”. Očekivali bismo u tim primjerima genitiv *sedalca, stalca, tkalca*. Drugo je pitanje koliko su svi ti primjeri potvrđeni u štokavskoj stilizaciji.

Nastavak za dativ jednine jest *-u*: *J. k kralju vratiše se, S. kako ka knezu ki svakomu biše znan, M. rat čineć puku tvom, puku Izraila.*

U hrvatskim se tekstovima dosta rano javljaju razlike u akuzativu jednine muškoga roda za živo (*-a*) i za neživo (*-Ø*), odnosno rano se bilježi kategorija živosti. Poznato je da je u praslavenskome jeziku akuzativ jednine muškoga roda za živo i neživo bio jednak nominativu jednine. Stjepan Damjanović kaže da se kategorija živosti može vidjeti već u staroslavenskim spomenicima, a da se općenito u slavenskim jezicima tzv. stari akuzativ jednine (koji je jednak nominativu jednine) sreće vrlo rijetko (Damjanović 1984: 97). U Marulićevim se pjesmotvorima razlikuje akuzativ jednine za živo od onoga za neživo. Akuzativ jednine za neživo završava gramatičkim morfemom *-Ø*, a za živo gramatičkim morfemom *-a*. Primjeri za neživo: *J. pripravi obeda, kruh, uli, pargu, sir, svitli obraz hteće zamaknuti dola.* Primjeri za živo: *J. pričaše obistran tišit Akiora, S. ni bud lin Boga hvaleć M. rasarjen činjaše da tvojea puka³/ pod*

³ Imenica *puk* u ovom slučaju ponaša se kao živo osim ako se ne odnosi na dijelni genitiv. Danas je *puk* u gramatičkome smislu neživo.

oblast stavljaše, plače brat sestricu, a sestra bratca⁴ nje. U nekim primjerima javlja se akuzativ za neživo s dočetkom *-a* (*pripravi obeda, tvojega puka pod oblast stavljaše ...*). U takvim primjerima može se raditi o dijelnome genitivu ili se može govoriti o gramatičkim oblicima iz kajkavskoga sloja. Svaki primjer gramatičkoga morfema *-a* za neživo u akuzativu jednine muškoga roda valjalo bi posebno analizirati.

Akuzativ jednine srednjega roda završava nastavkom *-o/-e*, zavisno od nepalatalne, odnosno palatalne osnove, odnosno kao i nominativ: *J. čarljeno polje suncu pušćivaše, S. On vino i žito i uli imiše.*

Vokativ jednine *a*-vrste ima za muški rod dvostruke nastavke, ovisno o osnovi. Ako osnova završava na nepalatal, nastavak je *-e*, a ako završava na palatal, nastavak je *-u*. Ako osnova imenica muškoga roda završava na nenepčani suglasnik *k, g, h* i *c*, dolazi do palatalizacije: *M. Svemogući Bože moj, kim svaka postaju, J. Sih dan svetih korizmenih, počtovani u Isukarstu gospodine i kume moj dragi dom Dujme, S. starče nečisti...* Imenice srednjega roda u vokativu jednine završavaju na (*-o/-e*) odnosno izjednačeni su nominativ, akuzativ i vokativ jednine srednjega roda. Kako nismo našli primjere vokativa jednine srednjega roda, odnosno vokativ jednine muškoga roda na palatal, dajemo nastavke u zagradi kao vjerojatne nastavke. Muška osobna imena koja završavaju na *-o* ili *-e* i sklanjaju se po sklonidbi imenica *a*-vrste i imaju u V jd. nastavak *-o*, odnosno *-e*.

Marko Marulić u lokativu jednine imenica muškoga roda *a*-vrste rabi dvostruke gramatičke morfeme, *-u* i *-i*. U glavnoj promjeni muškoga roda u lokativu jednine razlikovali su se nastavci tzv. nepalatalnih i palatalnih osnova. Nepalatalne osnove imale su nastavak *-ě*, a palatalne *-i*. U dativu jednine bio je nastavak *-u* pa se s vremenom počinju dativ i lokativ jednine izjednačivati.⁵ Zbog toga Bartol Kašić ne uočava posebnost lokativa u jednini.⁶ U starim tekstovima pak nalazimo i nastavak *-u* i nastavak *-i* iz palatalne promjene imenica. Tako je i u

⁴ Iako tema nije sintaksa, nego morfologija, upozoravamo da je rekcija danas različita od Marulićeve. Danas glagol *plakati* u ovom kontekstu zahtijeva prijedložni izraz „za s instrumentalom” ili „zbog s genitivom”: *plače sestra za brat(c)om, plače sestra zbog bratca*. O „akuzativnoj dopuni uz glagole koji u suvremenom književnom jeziku nisu prijelazni” pišu M. Horvat i S. Perić Gavrančić i navode u tom kontekstu baš glagol *plakati* (Horvat i Perić Gavrančić 2019: 204).

⁵ Nastavak *-u* u lokativu drži se da je iz u-sklonidbe muškoga roda.

⁶ Bartol Kašić stoga ima nejednak broj padeža u jednini i množini jer u množini jest razlikovao dativ od lokativa, a u jednini nije (Kašić 2002).

Marulićevim stihovima: J. *višaju o vratu, unide u gradu sušina, pojte gori na gradu s njim, na moru, na polju, u tom nalogu krivine, S. ter imit u Bogu ufan'je, na sarcu kazati*; J. *zastaše u skupi Oziju, u svem mojem dvori sluge najverniji i va svakom zbori u svem razumniji, svi bo na tom stoli jaše kako voli S. Na nebi ... prosiva svitlostju*. Dvostruke nastavke, -u i -i u lokativu jednine imenica *a*-vrste zabilježila je Marijana Horvat i u Marulićevu proznome prijevodu djela Tome Kempenca, *Naslidovan'ju* (Horvat 2005: 90), samo što je primjera s nastavkom -i manje. U *Suzani* i *Molitvi suprotiva Turkom* malo je primjera lokativa jednine imenica *a*-vrste pa ne možemo izvoditi sigurne zaključke.

Marko Marulić nije jedini koji izmjenjuje oblike za lokativ jednine na -i i na -u. Takve dvostrukosti nalazimo u *Ranjininu zborniku*, Zoranićevim *Planinama*...⁷

Moguće je da su u 16. stoljeću još supostojali stariji i noviji oblici lokativa jednine, a Marulić i ostali hrvatski pjesnici toga doba rabili su oba nastavka pa je takav dvostruki odabir bio zapravo dio književnoga stila.

Upozoravamo da neki stihovi mogu zbuniti. Primjerice, u *Suzani* čitamo: *Kaloper sa smilji, s garufli viole, / Lica od berilji našvenih po stole*. Odnosno, *Do konca u sklade tarpil je život prav*. Ako je u primjeru *po stole* i *u sklade* riječ o lokativu jednine, onda je to vrlo rijedak primjer nastavka -e u Marulićevim pjesmotvorima za taj padež. Pisci kajkavske stilizacije u lokativu jednine imaju često i nastavak -e⁸ (A. Vramec, I. Pergošić i dr.). Stoga ne bi bilo neobično da je Marulić taj oblik uporabio iz hrvatskoga sustava koji je imao -e u lokativu, kajkavskoga. No, moguće je da je riječ u navedenim primjerima o akuzativu množine jer se često akuzativ množine nalazi na mjestu na kojem je u tim primjerima danas lokativ. (O tome u napomenama.)

Natavak je za instrumental jednine -om/-em, zavisno o tome završava li osnova na nenepčanik (-om) ili nepčanik (-em). Tako je do danas: J. *s počten'jem čistinjje, vlada narodom, plemenitim rodom na svit mu para ni S. Imiše širok stan mramorjem sazidan*.

⁷ *Planine P. Zoranića i Ranjinin zbornik: ti me u sni i javi jadovno razscvili, u pristol na nebi/ na plandišću, u svakomu dilu*. (Zoranić 1569), odnosno na sviti, na nebi, na puti / po lugu, u broju, na svitu (SPH 1937).

⁸ Nastavak -e možemo pronaći u tekstovima kajkavske stilizacije poput Vramčeve *Kronike* u kojoj nalazimo u Ljd. m. r. -u i -e: *v nom Mohačkom boju, v nemškom Gradce, Ivan Kocijan be v Beču zaderžan, v Beče varaše, v Zagrebe varaše* (Vramec 1578.) U Pergošićevu *Decretumu* nalazimo čak tri nastavka za navedeni padež: -u, -i, -e: *oca svojega Zrinskoga Miklovuša, koji tem orsagom i v banstve posluži, v dobrom zdravju, v vsakom suđenji ima biti* (Pergošić, *Decretum* 1574.).

Imenice *a*-vrste imaju različite nastavke za muški i srednji rod u nominativu množine. Imenice muškoga roda u množini završavaju na *-i* (J. bani asirski odbigoše, biti hoće plini, M. Boj su bili š njimi Harvati, Bošnjaci, / Garci ter Latini, Sarbli ter Poljaci).

Imenice muškoga roda rjeđe mogu dobiti u nominativu množine nastavak *-ove* koji je ostatak *u*-sklonidbe muškoga roda (*domъ* – mn. *domove*). *U*-sklonidba se izgubila, ali ostavila je tragove u određenim imenicama koje tako dobivaju tzv. dugu množinu. Nastavak *-ove*, koji je bio tipičan za *u*-promjene muškoga roda, Marulić rabi u stihovima i prozi u malome broju imenica. Marijana Horvat s pravom drži da se nastavak *-ove* u nominativu množine muškoga roda „može smatrati posudbom iz morfološkoga sustava crkvenoslavenskoga jezika” (Horvat 2005: 91). To je pogotovu stoga što se *-ove* u nominativu množine javlja uz riječi koje se često javljaju u crkvenoslavenskim tekstovima (*pop, Židov, knez*): J. popove⁹ još zatim pleća sva odiše vričišćem, ki stahu knezove, jesu se bojali Židove S. k njemu Židove svi kupljahu se svak dan, došadči popove, / postupiše bliže, gdi stahu stolove; M. Tako t’ sve obladaju priljuti lavove.

Imenice srednjega roda završavaju na gramatički morfem *-a*: J. Pozriv naši dili ki su humiljenstva, čin da dila...

Najčešći je nastavak imenica *a*-vrste u G mn. *-Ø*, odnosno *-ov/-evØ*. Nulti je nastavak tipičan za stare hrvatske tekstove pa u *Juditi* nalazimo brojne primjere s tim nastavkom. Marijana Horvat kaže da u proznome *Naslidovan’ju* prevladava prošireni nulti morfem prema *u*-osnovama *-ov/-ev* (Horvat 2005: 91). U *Juditi* često nalazimo nulti morfem i „prošireni nulti morfem” *-ov/-ev*. Primjeri za nulti morfem i *-ov/-ev* u Marulićevim stihovima: J. z bedar stranom kolesa šćićahu, lit sto, milih sinak mati, jato ga pokrilo čvarljak, prez brad, S. biše jih stabal sto, stado pitomih črid, M. trista koles biše/ M. bile polja od kosti vitezov, ... i vojvod i knezov; J. svih vikov, dili udov mojih, pehare kovaše od kaležev tvojih.

Nastavak se *-i* također javlja u Marulićevim pjesmotvorima i u proznom djelu *Naslidovan’je* (Horvat 2005: 92) u genitivu množine imenica *a*-vrste: J. glas dili mojih, kriposnih dili ti napuni, blagoslovi svih otčev zgubi slast. Nastavak *-i* ostatak je stare *i*-sklonidbe muškoga roda koja se izgubila. Po toj su se sklonidbi

⁹ Imenica *pop* u nominativu množine muškoga roda uglavnom glasi *popove*, ali može se javiti i *popovi*: J. Popovi pojahu, odpivahu miri prema popove postupiše bliže.

sklanjale imenice *gvozd*, *gospod* i dr. (Damjanović 1993: 53). U primjerima s nastavkom *-i* vidimo da Marulić sklanja tako imenice koje u prošlosti nisu morale pripadati *i*-sklonidbi. Po *i*-sklonidbi sklanjala se i imenica *ljudi* koja je većim dijelom zadržala svoju *i*-sklonidbu.

Nastavak *-a* drži se novijim (štokavskim) nastavkom za genitiv množine i on je rijedak u Marulićevim djelima, ali se ipak javlja i govori kako i hrvatski štokavski oblici sudjeluju u Marulićevu književnome jeziku: *J. moć toplin umori plamena vrućijih, i onih oholstva, ki prite, pogledaj, S. Eto prez junaka¹⁰ totu smo se stali*. Milan Moguš upozorava na štokavizme u Marulićevim djelima navodeći između ostaloga zamjenicu *tko*. Još je zanimljivije Moguševo tumačenje „nepostojećega” štokavizma u genitivu množine *sio* jer je Maruliću trebala rima s *cio* što je također štokavizam koji je upotrijebio zbog broja slogova. Da bi ostvario rimu s *cio*, Marulić mijenja oblik čakavskoga genitiva množine *sil* (od sila) „u nepostojeći štokavizirani oblik *sio* (umjesto pravilnoga sila)” (Moguš 2002: 19).

Marko Marulić, kao većina starih hrvatskih pisaca, ima nastavke *-om/-em* u dativu množine imenica *a*-vrste i tako je u svim njegovim djelima: *M. Molitva suprotiva Turkom, J. zapovidi knezom, dat Asirijanom, dal si otcem mojim, svitlost svim ljudem da*. Za nepalatalne osnove nastavak je *-om*, za palatalne *-em*. Imenica *otac* ima nastavak palatalnih promjena. Imenica *ljudi* bila je *i*-sklonidbe muškoga roda, a ta se sklonidba izgubila. *Ljudi* ima gramatički morphem *-em* u dativu množine muškoga roda.

Najčešći je gramatički morphem u akuzativu množine *-e* za muški rod, a nerijetko nalazimo i morphem *-i* u našim starim tekstovima. U hrvatskim glagoljaškim tekstovima nastavci se *-e* i *-i* pojavljuju podjednako u akuzativu množine, a glede čestoće jednoga ili drugoga nastavka „situacija je različita od kodeksa do kodeksa” (Damjanović 2008: 87). Primjeri na *-e* i na *-i*: *J. boge čtova, viteze poljubi, barune zva, mnoge načine obkladaju, po vikov vike, M. Luge, sela, grade popliniv s'žegoše, Muže, žene, mlade svezav povedoše. / J. nastupi na gradne zaklopi, pokloni ... prikazivahu, grad mi će pobiti vinograd i bori S. Budući u trudi babilonske, Evo još oltari tvoji raskidaju*. Bartol Kašić bilježi primjere s oba nastavka što govori o tome da su još u vrijeme pisanja prve

¹⁰ Primjer *junaka* može upućivati i na genitiv jednine.

hrvatske gramatike (1604.) u uporabi bila oba nastavka. Imenica *dan* u akuzativu množine glasi *dne: u dne ter u noći*. Primjer *Za svom vojskom zada grediše Oloferne/ ki svimi oblada s junake nesmerne* zbunjuje jer prijedlog *se s* slaže s genitivom i instrumentalom, a u navedenom primjeru pokazuje se da se slaže i s akuzativom jer je malo vjerojatno s obzirom na nastavak *-e* da je instrumental množine ili genitiv množine. Milan Moguš tvrdi da je prijedlog *s* mogao stajati i s akuzativom što potvrđuje frazem *biti sa nj* ('biti kao on') (Moguš 1996: 182). Moguća je i ovo potvrda akuzativa (množine) s prijedlogom *s/sa*.

Akuzativ množine srednjega roda ima nastavak *-a*: S. *gledat ga u lica, hlapec na tuja ognjišća, M. Luge, sela, grade ... s'žegoše*.

U starim je hrvatskim tekstovima najčešći gramatički morfem za lokativ množine imenica *a*-vrste *-ih*, a tako je i u Marulićevim tekstovima. Takav je nastavak i u Marulićevim pjesmotvorima: J. *svitlo čarljeniti ja rubin na parstih/ cafir se modriti, bilit na rukavih/ biser i na bustih, i sve od zlatih plas/ sjati se na bedrih prehitro kovan pas*. Imenica *vrata* u lokativu množine može imati nastavke *-ih* i *-oh*: na *vratih stoj, na vratoh Abra sta*.

U instrumentalu množine imenica *a*-vrste u Marulićevim pjesmotvorima u pravilu je gramatički morfem *-i*: J. *s čarnimi koli, s meči i z bati, s leutaši, s parsti, meu ljudi S. kaloper sa smilji, s garufli viole, meu Žudiji*.

Manje je primjera instrumentala množine na *-mi*: J. *kolinmi obimi, s knezmi, s ušerezmi, s podvezmi, s ljudmi*.¹¹

Neke imenice, poput *bedro, kolo, parsa, varh* mogu imati instrumental množine na *-ami* (*bedrami, kolami*): J. *bedrami pojdihu, zamisi s kolami; visoko varhami, razmašuć parsami*. Imenice *bedra, kola, parsa* bile su ranije dvojina, ali nastavak *-ami* nije bio nastavak instrumentala dvojine srednjega roda. Moguće je da je nastavak *-ami* analogijom prema nominativu, akuzativu i vokativu množine koji završavaju nastavkom *-a* (*bedra, kola*) pa se na to *-a* dodaje nastavak *-mi*. Dvojinski oblici posebna su tema u Marulićevim djelima, a i inače.

Pored tih nastavaka javlja se još nastavak *-ima*, ali on je zabilježen samo u jednome primjeru imenica *a*-vrste, *mač*: J. *mačima sikući*. Zanimljivo je u tom primjeru da se spominje imenica *mač*, a ne *meč* koja je češća u *Juditi* (*mač 4*

¹¹ U Marulićevim stihovima imenica *ljudi* ima nastavak *-i* i *-mi*: J. *meu ljudi, s ljudmi*.

puta, *meč* 16 puta) i uz koju u instrumentalu množine dolazi gramatički morfem *-i* (*s meči*).

U Kašićevoj gramatici iz 1604. navedeni su ovi nastavci u instrumentalu množine imenica *a*-vrste: *-imi*, *-ima* i *-i*. Osim nastavka *-i* u *Juditi* smo naveli jednu potvrdu za *-ima* (*mačima*). Nastavak *-ima* javlja se u starim hrvatskim gramatikama, zapisuje ga Della Bella 1728. godine, M. A. Reljković (uz *-i* i *-im*) (Reljković 1767.), M. Lanosović (uz *-imi*) (Lanosović 1778.). Mogli bismo reći da se *-ima* već rano kao nastavak štokavske stilizacije javlja u djelima hrvatske književnosti dok ga propisuje i prvi hrvatski gramatičar. Nastavak *-imi* iz Kašićeve gramatike nema potvrde.

Instrumental množine u mnogih starih hrvatskih pisaca javlja se s različitim nastavcima.

2.2. Imenice *e*-vrste

Po sklonidbi imenica *e*-vrste sklanjaju se imenice ženskoga roda na *-a* u nominativu (*Judita*), muškoga roda na *-a* u nominativu (*poglavica*, *Izaija*), zbirne imenice na *-a* u nominativu (*bratja*).

Nominativ jednine u sklonidbi imenica *e*-vrste jest *-a* za ženski rod u svim hrvatskim stilizacijama i u svim hrvatskim gramatikama. Za to ne treba mnogo primjera pa navodimo tek dva (*kakono rika barzo mimo hodi, biserna kruna mi s' reče, bil*). Imenice poput *vladika*, zbirne imenice na *-a* *bratja*, sklanjaju se u Marulićevim pjesmotvorima po promjeni *e*-vrste.

Već je rečeno da je Marko Marulić volio varirati oblike, pa i imena tako da njegova glavna junakinja u nominativu jednine glasi *Judita* i *Judit*, (*Judith*): *Eto k vam gre Judita, gospoja na visoko počtovana*, „*Ka sam ja da barž mniš*”, *Judit odgovori*. Oblici *Juditina* imena sklanjaju se po promjeni imenica *e*-vrste. Muška imena na *-a* u nominativu jednine poput *Izaija*, *Hjeremija*, *Helkija* i sl., muškoga su roda s obzirom na atribut koji uz njih dolazi i koji se sklanja po muškome rodu, ali same imenice sklanjaju se po sklonidbi imenica *e*-vrste (S. *Da život razdrišit Helkije hći voli*). Takvih primjera i danas ima dosta: pridjev koji se slaže s imenicom u rodu, broju i padežu sklanja se po muškome rodu, a imenica po *e*-sklonidbi tipičnoj za ženski rod.

Nastavak za genitiv jednine jest *-e*: J. *prez glave ostasmo*, S. *Ni kare ni svade naša ne ču ljubav J. s zemlje kaldejske*.

Dativ jednine imenica *e*-vrste uglavnom je na *-i* (*pade k zemlji nici*).

U akuzativu jednine imenica *e*-vrste nastavak je *-u* (J. *ljubav ljubvom platit, ljubvom i gardinu, / za zlih Bogu vapit da jim da dobrinu*, M. *Jer htihu uhvatit Iliju proroka*). U primjeru *komu ne biše par u asirsku daržav*¹² vjerojatno zbog rime i sroka može biti i nastavak *-Ø*.

U vokativu jednine javlja se nastavak *-o*. Ranije su bili različiti nastavci za nepalatalne osnove: *-o*, a za palatalne *-e* (v. npr. Damjanović 1993: 51). S vremenom su se izjednačile nepalatalne i palatalne osnove. U Marulićevim pjesmotvorima nalazimo često vokativ jednine na *-o*. Tako čitamo s nastavkom *-o*: S. *Zatoj se ti ne boj, ženo*, S. „*Vladiko*”, reče „*u onuj komoru poj*” odnosno „*Ne sobom, da vami, bratjo, pečalan bih*”. Međutim, nalazimo i rečenicu: J. „*Hladišća tuj su tva, Gospoje*”. U proznom *Naslidovanju* također nalazimo nastavak *-e* iza palatalne osnove u primjeru „*Razmisli to, duše*”. Moguće je da u vrijeme dok Marulić piše *Juditu* još nije potpuno nestala u književnome jeziku oprjeka po palatalnosti za vokativ jednine imenica *e*-vrste. Imenica *gospoja/gospođa* gotovo je uvijek u tekstovima 16. st. u vokativu jednine *gospoje/gospođe*¹³ što može biti i obilježje književnoga nasljedovanja i stila. Moguće je da je riječ o srednjovjekovnome nasljeđu marijanskih tekstova u kojima se Djevici Mariji obraća s *Gospoje*. Primjerice, marijanska pjesma iz 15. stoljeća, *Šibenska molitva* ili *Gospina pohvala: Gospoje, ti si blaženih patrijarak uprošanje. Gospoje, ti si blaženih prorokov...*¹⁴ Valja još dodati da ime glavne junakinje u vokativu ima nominativni nastavak *-a* što govori o ranoj tendenciji izjednačivanja nominativa i vokativa jednine u ženskih imena: „*Sve su prave, Judita, riči te ke s' rekla sad*”, „*a ti meu ženami blažena s', Judita*”.¹⁵ O izjednačivanju nominativa i vokativa imenica *e*-vrste u glagoljaškim tekstovima v. Damjanović 2008: 88.

¹² *Jer ga tkalac otkav, komu ne biše par/ u asirsku daržav, biše jimio mar/ nastrikat cvitja bar svilami razlici.*

¹³ Npr. Hanibal Lucić, *Robinja* 1555. *Gospoje, i žuka čaša je taj piti*, Marin Držić, *Novela od Stanca*, 1551. *Gospoje, prvo nas, pak njega opravte*, Mavro Vetranović, *Dijana*, 16. st. *Gospođe prislavna, usliši da t' reku* itd.

¹⁴ Brojnim ritmičkim ponavljanjem imena *Gospoje* (vokativa od *Gospoja*) dobiva ta marijanska pjesma posebno svečani ton i ritam.

¹⁵ Bartol Kašić u gramatici u vokativu jednine imenica *e*-vrste daje dva primjera paradigme. Prva je za ime *Marija* u kojoj je vokativ zabilježio kao *o Mariya vel, Mariyae*, dakle na *-a* i *-e*. Drugi je primjer imenica

Dativ i lokativ jednine u Marulićevim pjesmotvorima ima isti nastavak, *-i*. Tako u lokativu čitamo: J. *jer niki o ploči udri*, S. *greduč po vodi*. U *Juditi* nalazimo zanimljiv primjer: *Sam ov od istine... ležeć na perine, usnuti ne more*. Takvih primjera u lokativu jednine na *-e* rijetko nalazimo, a javljaju se često u tekstovima na kajkavskoj stilizaciji.¹⁶

U instrumentalu jednine imenica *e*-vrste gramatički je morfem *-om*: J. *Obezom jesi me obezala*, S. *Ni pustit ulovit laže himbom nikom*.

U imenica *e*-vrste izjednačeni su nominativ, akuzativ i vokativ množine: J. *Skupiv se puk velik, muži, žene, ditca, Muže, žene, mlade svezav povedoše*. S. *Reče rabam zatoj: „Rabe moje verne”*. U akuzativu množine može biti rijetko zabilježen nastavak *-i*: S. *ter niz onej skali dolika sajdimio, J. steruč stopi*.

U Marulićevim pjesmotvorima najčešći je nulti morfem u genitivu množine imenica *e*-vrste: J. *svitlost sunčenih zrik, prez brad, od tih sil strašnih, od gorskih staz, moć toplin umori, od zvizd jasnih zlamen, vinca malo mir, M. od turskih ruk*. Osim nultoga morfema nalazimo i *-a* (*od nikih dubina još vode imaše, veras snaga mojih*), *-ah* (*od uzah, od rukah*), *-i* (*s onih gornjih strani, dvanadeset tisući*). Stjepan Damjanović ističe kako je u glagoljaškim tekstovima bio čest gramatički morfem *-Ø* i gramatički morfem *-i* (Damjanović 2008: 85). Nastavak *-i* i danas se javlja u genitivu množine nekih imenica u književnome jeziku (*crkva, basna* itd.). Zanimljiv je gramatički morfem *-ah* koji u *Juditi* nije čest.¹⁷ Taj gramatički morfem postaje u 18. stoljeću, ponajprije zbog gramatika nastalih u Slavoniji, Tadijanovićeve, Reljkovićeve i Lanosovićeve, propisan u književnome jeziku mnogih tadanjih pisaca, a stoljeće kasnije, u hrvatskome narodnome preporodu, postaje propisanim nastavkom genitiva množine zagrebačke filološke škole. Nastavak *-a* rijetko se javlja u Marulićevim djelima, a njega propisuje već prvi hrvatski gramatičar Bartol Kašić, a nakon njega i neki drugi hrvatski gramatičari. O elementima štokavske stilizacije (nastavak *-a*) govorili smo i u primjerima genitiva množine *-a* vrste.

voyvoda koja u vokativu jednine glasi *o voyvoda* (Kašić 1604: 74–76). Zanimljivo je da Bartol Kašić nema primjer imenice koja bi u vokativu imala nastavak *-o*, čak ni za ime Marija.

¹⁶ Npr. *Hijeronimuš sin je bil Evžebušev, rođen v Štrigove* (A. Vramec, *Poštila* 1586).

¹⁷ Marijana Horvat tumači da je „lokativni” nastavak u genitivu množine nastao kada dvojina počinja nestajati kao kategorija. V. tumačenje u Horvat 2005: 98.

U dativu množine imenica *e*-vrste nastavak je *-am*. S. *pomenimo mužaticam ženam, J. k vašim poglavicam*.

U lokativu množine imenica *e*-vrste zabilježeni su nastavci *-ah*: J. u rukah, u dvanjkah, u suzah i vrlo rijetko *-ih*: J. zaskoče na cistih.

Nastavak za instrumental množine imenica *e*-vrste u Marulićevim je stihovima *-ami*: J. svartaje nogami, segaje rukami, s urehami tezmi, S. upravljaju strilom, ter puškami.

2.3. Imenice *i*-vrste

U Marulićevim tekstovima brojne su imenice *i*-vrste, ima ih mnogo više nego danas pa su tako imenice *i*-vrste: *pisan, strahost, rat, bar, pritač, hot, ram, stran, varst...* Marko Marulić često rabi imenice kojima osnova završava na *-st*: *milost, radost, žalost*. Imenica *ram* sklanja se po promjeni *i*-vrste, a imenica *ramo* u istom značenju srednjega je roda i sklanja se po sklonidbi imenica *a*-vrste: J. šćiti kih višaju o vratu prik rami; toj ti na ramo ustak.

Imenice *i*-vrste u nominativu i akuzativu jednine završavaju na nulti morfem: J. *Božja bo to bi hot*, S. *jimiše ćud ku ima svet tko je*. Imenica *hći* sklanja se po *i*-sklonidbi, a oblikom se razlikuju nominativ (*hći* biše Merara) od akuzativa (*Hćer* Ceneja, jer vele lipa biše, mnozi prošahu).

Genitiv, dativ, vokativ i lokativ imaju nastavak *-i*: J. prik rami, tako da s te rati ne zgine ni človik, varsti svake drevje, po riči Božjoj, Hvala tebi, riše, kraljeva svitlosti.

Instrumental jednine imenica *i*-vrste završava na gramatički morfem *-ju*: S. *A to darom tvojim, Bože, ter milostju, /Na nebi sad kojim prosiva svitlostju/ U rajskom blagostju, gdi ni nijedan trud,/ Jer svojom kripostju potlači svit i blud*.

Nastavak je *-i* za nominativ, genitiv, akuzativ i vokativ množine imenica *i*-vrste: J. *i sve stvari ine (nom.), i inih tacih stvari, razlicih masti čirstanjem (gen.), J. oči zaniše, riči potoči (ak.). Imenica *oči* koja je *pluralia tantum*, u genitivu množine ima nastavak *-iju*: *neka ga zadiju mrižom me liposti i zamkom očiju*.*

Nastavak je za dativ množine *-em*: J. *svim ričem da viru, zapovidem vašim*. Imenica *hći* može u dativu množine imati nastavak *-am*, moguće zbog rime: M. *sinke porobiše od krila materam/, I jošće činiše njih vašćine kćeram*.

U lokativu množine imenica *i*-vrste nastavak je *-ih* i rjeđe *-eh*: u *pisnih pojući, po ričeh*.

U instrumentalu su nastavci *-mi, -i, -ima*: *ričmi timi, rami svojimi te šćita, moć s ričima do neba uzniše, s plačnima očima*. Imenica *oči* imala je dvojniski oblik, ali već u 16. stoljeću ona je *pluralia tantum* i ženskoga je roda te se sklanja po *i*-sklonidbi. Međutim, ona u nekim padežima pokazuje dvojniski oblik, odnosno svoj različit razvoj od ostalih imenica *i*-sklonidbe.

2.4. Sintaktička napomena uz akuzativ i lokativ

Zanimljiva je uporaba prijedloga *u, na, o, po* s akuzativom i lokativom u Marulićevim pjesmotvorima. Radoslav Katičić u *Sintaksi* o prijedlozima s „mjesnim značenjem” piše: „Poseban je u tom pogledu položaj prijedloga s mjesnim značenjem, koji se slažu s različitim padežima prema značenju glagola uz koji se takvi prijedložni izrazi uvrstavaju kao priložne oznake. Takvi se prilozi (*u, na, o, po*) slažu s akuzativom ako glagol uz koji stoje znači kretanje prema nekom cilju, a prijedložni izraz izriče taj cilj. Ako pak prijedložni izraz izriče prostorni okvir u kojem se odvija glagolska radnja, a ne cilj prema kojem se kreće, onda ti isti prijedlozi stoje s lokativom” (Katičić 2002: 87, 204a). O značenju prijedloga *u* s akuzativom i lokativom pisala je Ljiljana Šarić iz kognitivnolingvističkoga motrišta (Šarić 2006). Ukratko, prijedlog *u* s lokativom označuje najčešće kada se jedan lik nalazi unutar drugoga lika, a veznik *u* s akuzativom označuje kretanje lika u smjeru drugoga lika ili prema unutrašnjosti (Šarić 2006: 2).

U Marulićevim pjesmotvorima nalazimo primjere koji potvrđuju uporabu prijedloga *u, na, o, po* s akuzativom i lokativom kao i danas, ali ima i odstupanja od navedenih opisa. Tako *u, na, o, po* + akuzativ može kao i danas označivati kretanje jednoga lika u smjeru drugoga lika. Međutim, često znači i prostorni okvir u kojem se odvija glagolska radnja, odnosno rabi se i kada se ne govori o kretanju, nego označuje statičnost, što danas nije uobičajeno: J. *biti će t’ od nas*

har i parva čast u dvor, dokla je živila Judita na saj svit, zemlja je u mir bila, komu ne biše par u asirsku daržav, kako ti znaš bolje, u tvoju je ruku, svaka mista ka na svit gospoduju, S. nimahu imena Božjega na pamet, znane su po svit vas. S druge pak strane, moguća je, ali ne tako često, uporaba prijedloga *u, na*, po s lokativom na mjestu očekivanoga akuzativa, odnosno s lokativom navedeni prijedlozi mogu označiti kretanje prema nekome cilju: *J. pojt u toj komori, u ljubavi zašad, S. u tebi postavljam ufan'je riči sih.* Uporaba akuzativa na mjestu suvremenoga standardnoga lokativa i danas se javlja u splitskome govoru. O uporabi akuzativa na mjestu očekivanoga lokativa i obrnuto u djelima slavonskih pisaca 18. stoljeća pisala je Vlasta Rišner koja tu pojavu tumači „utjecajem juga” odnosno jezika „dalmatinskih pisaca” pozivajući se na rad Josipa Vončine iz 1975. (Rišner 2006: 118–119). O akuzativu u djelima hrvatskih pisaca v. Horvat i Perić Gavrančić 2019.

2.5. Zaključak o imenicama

Sustav je gramatičkih morfema uglavnom stari hrvatski, ali s dosta variranja starih i novih oblika, dakle, u mnogim se padežima javljaju alomorfi tako da je jedan morfem noviji, a drugi stariji ponekad u istome padežu i istoj imenici (primjeri *plami i plamen, kami i kamen* itd). Neki padeži imaju više gramatičkih morfema, poput lokativa jednine imenica *a*-vrste (*-u, -i, /-e/*), nominativa množine imenice *a*-vrste (*-i, -ove*), genitiva množine imenica *a*-vrste i *e*-vrste (*-Ø, -(ov) Ø/-(ev)Ø, -i, (-a) // -Ø, -a, -ah, -i*), instrumentala množine imenica *a*-vrste i *i*-vrste (*-i, -mi, -ami, -ima // -mi, -i, -ima*) itd. U ovome nabrojanju potvrđuje se mišljenje Milana Mogušša kako je Marulić pokazao „slobodu u odabiru onih izričaja koje je smatrao hrvatskima” (v. Moguš 2002: 218–219) i to ne samo u okomici (nasljedovanje na ranije oblike), nego i u vodoravnici (uporaba različitih hrvatskih stilizacija).

2.6. Pridjevna sklonidba

U pridjevnu promjenu u ovom pregledu uvršćujemo pridjeve, zamjenice i brojeve koji se sklanjaju po pridjevnoj promjeni, odnosno imaju isti sklonidbeni obrazac. Posvojne i neodređene zamjenice koje se sklanjaju po tome obrascu često se

javlja u skraćenu obliku: *moja – ma, tvoja – tva, koji – ki, koja – ka*. Zamjenice koje se sklanjaju po pridjevnoj sklonidbi mogu na kraju nastavka imati česticu *j*, primjerice *ovaj žena*. Marulić u svojim pjesmotvorima zapravo nema mnogo pridjeva. Atributi uz imenice često su zamjenice koje se sklanjaju po pridjevnoj sklonidbi.

2.6.1. Muški i srednji rod određenih pridjeva

U nominativu jednine određenih pridjeva muškoga roda gramatički je morfem *-i*: *veli pop Eliaki/m/ ki od Jerosoli/m/e dojde...* Po pridjevnoj promjeni sklanjaju se i mnoge zamjenice, neke imaju u nominativu jednine nulti morfem, a ne *-i*: *M. Jur puk tvoj gine vas*. Mnogo je više primjera neodređenoga pridjeva u nominativu jednine nego određenoga zbog toga što pridjevi kao dio predikata često stoje u nominativu jednine, a to znači da su uglavnom neodređeni. Pridjevi koji mogu biti samo u određenome obliku danas i u Marulićevim stihovima imaju samo određeni oblik: *Egipski premožan kralj nima jur mira*. Pridjevi srednjega roda u nominativu jednine imaju gramatički morfem *-o* odnosno *-e*, zavisno od osnove.

U genitivu jednine određenih pridjeva muškoga i srednjega roda nastavak je *-oga/-ega* zavisno od završnoga konsonanta osnove. Zanimljivo je da nema mnogo određenih pridjeva u genitivu jednine. U stihu je češći neodređeni oblik pridjeva, a određeni se često svodi samo na one oblike koji mogu biti samo u određenu obliku ili pak autor spaja riječi određenoga s neodređenim oblikom. Navodimo nekoliko primjera pridjevnice sklonidbe muškoga i srednjega roda: *J. samo onogaj¹⁸ hitra kićenja, privračajuči ja pisma Staroga testamta, gospodstvo hoteći vekšega prostora, od svega puka israelskoga*. U starim je hrvatskim tekstovima kao i u Marulićevima: genitiv jednine javlja se s naveskom *a* (*-oga/-ega*). Isti nastavak s naveskom imaju i stare hrvatske gramatike. Suvremene gramatike dopuštaju i nastavak bez naveska, dakle *-oga/-ega* i *-og/-eg*.

U dativu jednine muškoga i srednjega roda nastavak je *-omu/-emu* zavisno od osnove: *Počtovanomu u Isukarstu popu i parmanciru splickomu, Komu poklon diju, Bogu, spasu momu, dokol svitu zemaljskomu počne gorit okol, raba ću bit*

¹⁸ U primjeru *onogaj hitra kićenja* razvidno je da je na kraju nastavka *-oga* navezak *j* koji se inače često javlja u Marulićevim stihovima. U navedenome primjeru također upozoravamo na spoj određenoga (*onogaj*) i neodređenoga (*hitra*) oblika pridjeva što se često javlja u Marulićevim djelima.

*temu*¹⁹ za moga života. Tako je uglavnom u većini starih hrvatskih pisaca i u starim gramatikama.²⁰ Iznimno možemo i u Marulićevim djelima naći nastavak -om bez naveska: J. *A kino prititi narodu budu mom, ti jih ćeš suditi, pak se je obratil k Bogu svom.*

Akuzativ jednine pridjevne sklonidbe muškoga roda pokazuje kategoriju živosti isto kao i imenica s kojom se slaže u rodu, broju i padežu. U akuzativu jednine pridjevne promjene za neživo nastavak je -i za muški rod: M. *slomi mač poganski, ne daj pogubiti ostatak karstjanski, Nam si dal Karst Sveti.* Za srednji je rod nastavak -o/-e: J. *proteče kroz Čarljeno more.* Za živo je akuzativ jednak genitivu, odnosno nastavak je -oga/-ega: J. *drugoga ne poja, tim njega prihini,* M. *daleč rastavlja ju od draga miloga,*²¹ *Tih tamo prodaju, a simo inoga.* Zamjenice koje se sklanjaju po pridjevnoj promjeni, a u nominativu jednine završavaju na nulti morfem, imaju nulti morfem i u akuzativu kada se zamjenica odnosi na neživo: J. *Uzdigni odzdola glas moj k nebu gori, a puk tvoje²² pobiti.*

U vokativu jednine muškoga roda pridjevni je nastavak -i: M. *mili gospodine.* Zamjenice koje se sklanjaju po pridjevnoj promjeni, a koje u nominativu jednine imaju nulti morfem, imaju ga i u vokativu jednine: J. *gospodine i kume moj dragi dom Dujme.*

U lokativu jednine muškoga i srednjega roda nastavak je -om/-em zavisno od osnove. Ako je nepalatalna -om, ako je palatalna -em: J. *o mladom litu, na svetom stoli, ter nas zatvori s sobom u tom grebi, U svem mojem dvori sluge najverniji i va svakom zbori u svem razumniji.* Zamjenički pridjev *sav* ima nastavak -em (svem), a posvojna zamjenica *tvoj* može imati oblik *tvom* i *tvem*: *Da der u tvem dvori bude ti uslišan* odnosno *u tom grebi.* Dativ se u pridjevnoj promjeni često razlikovao od lokativa za muški i srednji rod. Dativ je bio na -omu/-emu, a lokativ na -om/-em. Toga se pravila drži i Marulić, no možemo u Marulićevim djelima u lokativu naći i „dativni” nastavak -omu/-emu: J. *Juditi u komu slava će bit dokol/ svitu zemaljskomu počne gorit okol, S. Ufan’je u komu vazda stavljat haju: Zato t’ grihu tomu pristati ne haju.*²³ Stari hrvatski pisci koji pišu na

¹⁹ Zamjenica *ti (taj)* glasi u dativu jednine m. i sr. roda *tomu* (što je češće), ali vrlo rijetko i *temu*: *jere konac viju počitanju tomu, Bogu, spasu momu, ali raba ću bit temu* (rima s *čemu*).

²⁰ O tome v. Kolenić 2024: 307–308.

²¹ Opet se vidi spoj neodređenoga i određenoga pridjeva: *od draga miloga.*

²² *Puk* je gramatički neživo.

²³ U primjerima navedenih stihova u lokativu se javlja zamjenica *koji*: (*u*) *komu* u rimi s oblikom u dativu.

štokavskoj stilizaciji često imaju u lokativu isti nastavak kao u dativu, *-omu/-emu* (I. Gundulić, A. K. Miošić, S. Adžić itd.), ali u dativu uglavnom nemaju „kraće” nastavke, *-om/-em*.²⁴ Zanimljivo je da Petar Hektorović u *Ribanju i ribarskom prigovaranju* (1568.) ima ove nastavke u lokativu jednine: *-om/-em* i *-omu/-emu*, pa i *-ome* (*o tome*). Danas su svi Hektorovićeви nastavci dopušteni u hrvatskoj jezičnoj normi s preporukom da se u „biranijem stilu” rabe oblici koji najviše prevladavaju u korpusu starih tekstova: u dativu *-omu/-emu*, u lokativu *-om/-em* ili *-ome*. Bartol Kašić u jednini ne razlikuje dativ od lokativa, u dativu bilježi primjere s nastavkom *-omu/-emu* pa držimo da je tako i u lokativu. Po uzoru na Kašića, i Della Bellina gramatika ne prepoznaje lokativ kao padež u jednini. Dalje nećemo govoriti o gramatikama da se ne bismo previše udaljili od teme.

Nastavak je u instrumentalu jednine muškoga i srednjega roda *-im* u pridjevnoj sklonidbi: J. s *dvornim poklonom*, *odkla mu glavu nožem njegovim*, s *pukom oholim*.

U nominativu množine pridjevne promjene muškoga roda nastavak je *-i*, a srednjega roda *-a*: *Dobrosrični bihu vazda*, *bani asirski odbigoše*.

U genitivu množine muškoga i srednjega roda nastavak je *-ih*: *Sih dan svetih korizmenih*, s *ovih gor*, *glas dili mojih*, M. *Pehare kovaše od kaležev tvojih*, s *onih gornjih strani*.

U dativu množine muškoga i srednjega roda zabilježeno je više nastavaka. Najčešći je *-im* (J. *vernim si ti pokoj*, *kako se sveti/m/ pristoji i slugam božjim podoba*), ali javlja se i *-imi* koji je tipičan za instrumental množine (*Ja Vami hrabrimi sve sebi podložih*) i *-ima* (J. *tako tada njima bojazan micaše*, *svima po polju starkaše*). Nastavak *-im* propisuje i Kašićeva gramatika (Kašić 1904.), a danas je također najčešći nastavak *-im* u dativu množine. Pored njega, dopušten je danas i duži nastavak, tj. *-ima*, ali taj „duži” nastavak i danas je vrlo rijedak i pojavljuje se najčešće u poimeničenim pridjevima (Babić i dr. 2007: 438 & 870). U našim primjerima nalaze se zamjenice uz koje ne stoji imenica. Nastavak *-ima* javlja se i u primjeru dvojine u *Suzani*: S. *Popi se zovihu*, *kim obima dvima/ Mnoga lita bihu*, *a malo razuma*.

²⁴ O nastavcima u dativu i lokativu pridjevne promjene u starih hrvatskih pisaca v. Kolenić 2024: 310–311; Farkaš 2005: 141. O suvremenim nastavcima dativa i lokativa u pridjevnoj promjeni v. Ham 1996.

U akuzativu množine muškoga roda nastavak je *-e* (J. *Zdence prigradske čini čuvati*, S. *roditelje svoje umiše čtovati*, *moleći za sve Duhe Svete, znaše bo pravdu i sud i zakone tvoje*), srednjega *-a* (J. *u vrata ninivska ulize*, M. *u taj²⁵ dila, mista izraelska pred sobom podbiti*).

U akuzativu množine muškoga roda imenica nastavak može biti *-e* i rjeđe *-i*, a tako je moguće i u pridjeva: M. *evo još oltari tvoji raskidaju*.

Vokativ je množine muškoga roda na *-i*.

J. *U svem mojem dvori sluge najverniji, i va svakom zbori u svem razumniji i meni miliji*.

Lokativ je množine pridjeva muškoga i srednjega roda na *-ih*: J. *i u narodih svih da te sak poznaje, postav rič u ustih mojih, ki po prorocih svih priti*. Svi su navedeni primjeri zamjenice koje se sklanjaju po pridjevnoj promjeni. Već je upozoreno da Marulić nema u svojim djelima mnogo pravih pridjeva pa je teško naći primjere za svaki padež. U samome naslovu *Judite* nastavak je za lokativ množine pridjeva *harvacki -i*, a ne *-ih*: *Judit u versih harvacki složena*.

U instrumentalu množine pridjeva muškoga i srednjega roda nastavak je *-imi*: J. *s čarnimi koli, s konji barzimi, dojde sa svimi leviti, s otcu našimi zakon ne spunismo*. Osim toga čestoga nastavka, javlja se još i *-ima*: J. *meu vali mnogima vodi, strašnima vitri zagonjen brod*. Nastavak se *-ima* često javlja u pridjevnoj sklonidbi onih imenica koje su bile u dvojini, uglavnom ženskoga roda pa čitamo: J. *ča godir očimi mojima obazrih, s plačnima očima*.

2.6.2. Pridjevi ženskoga roda

U nominativu i vokativu jednine ženskoga roda pridjevne sklonidbe nastavak je *-a*: J. *jidra kala plavca moja nova, misal ma vele me grize, da sobo/m/ ne travi veće pamet moja* S. *Vazda ovaj²⁶ žena mnogu ti čini čast; Hvala tebi, riše, kraljeva svitlosti*.

U genitivu jednine pridjevne sklonidbe ženskoga je roda nastavak *-e*: J. *kora postilje karvave, pravdene čudi, S. bile biše šije, glavice milije*.

²⁵ *J* je čestica koja se javlja u zamjenicama u jednini i množini.

²⁶ Čestica *j* na kraju nastavka pridjevne promjene ženskoga roda.

U dativu i lokativu jednine nastavak je *-oj*: J. *pridati jih tudje tvojoj sili*, S. *obarni glas k onoj; ove dvi tad u toj ložnici ostale*.

U akuzativu jednine nastavak pridjevnice promjene ženskoga roda jest *-u*: J. *u zemlju israelsku, kratiti u tom punu milost, pogledaj smiljeno na našu nevolju*.

U instrumentalu jednine pridjevnice promjene nastavak je *-om*: J. *kičmu zdup Oloferna jednom, a drugom rukom lup kla, Oloferna skvapi su noć pravdom svojom*.

U nominativu, akuzativu i vokativu množine nastavak pridjevnice promjene ženskoga roda jest *-e*: S. *budu žene, ke pod mužem stoju, nad svimi počtene; ne slišismo vide od jezika mlada vetšije beside; Reče rabam zatoj: „Rabe moje verne”*.

U genitivu i lokativu množine nastavak je *-ih*: J. *obilstvo od filistanskih njiv, do gor angiskih, od gorskih staz, S. ufan'je riči sih, suknja razlicih svil; u tolicih tugh, u rukah svojih Jerosolim darže*.

Nastavak je za instrumental množine *-imi*: *toljaše simi besidami, tako da ubojstvo svojimi rukami stvori*.

2.6.3. Neodređeni pridjevi

Neodređeni su pridjevi oni koji se sklanjaju po imeničkoj sklonidbi, a određeni se sklanjaju po pridjevnoj. O njihovoj razlici u značenju i uporabi neodređenih i određenih oblika ovom prigodom nećemo govoriti jer razmatramo samo gramatičke morfeme, tek upućujemo na literaturu (Pranjaković 2000, Znika 2010). Danas se u standardnom jeziku određeni i neodređeni pridjevi morfološki razlikuju samo u muškom i srednjem rodu u nominativu, genitivu, dativu, akuzativu i lokativu jednine, a u ženskom je rodu samo jedna pridjevna sklonidba, odnosno ne javlja se imenička i pridjevna sklonidba u pridjeva. Zamjenice koje se sklanjaju po pridjevnoj promjeni nemaju često nastavke za neodređeni oblik pridjeva u pojedinim padežima. O tome bi valjalo napisati još jedan članak koji bi analizirao samo neodređenu sklonidbu zamjenica u Marulićevim djelima.

U suvremenim i starim tekstovima potvrđeni su neodređeni oblici pridjeva u nominativu, genitivu, dativu, akuzativu, vokativu i lokativu jednine muškoga

roda. Navodimo primjere iz Marulićevih stihova za nominativ i akuzativ za neživo: J. *Tko toko tup i tvard more biti*, M. *Ostane carn kami i brez listja bori*; S. *imati ki budu gardak stan, stoga zavi se u čarn rušan mantil, se kupljahu svak dan*. U akuzativu jednine razlikuje se kategorija živosti u imenica i pridjeva muškoga roda.

U genitivu jednine pridjevne promjene muškoga i srednjega roda nastavak je *-a* kao u imeničkoj sklonidbi: S. *muž počtena roda, razuma duboka, od stara roda, brezgrišna ne ubij, pravedna vidjevši*, J. *sunce svitla lica, umitelnu sredbu raskošna kuhača, od jezika mlada*, M. *rastavljaju od draga miloga*. Suvremena norma dopušta u genitivu jednine muškoga i srednjega roda određene i neodređene oblike pridjeva.

U dativu i lokativu jednine nalazimo u Marulićevim djelima neodređeni oblik pridjeva muškoga i srednjega roda na *-u*: M. *kripost nevirnu narodu ukaži tva milost*; J. *puk po suhu prahu napridu postupi*, S. *u mistu tom znanu*. Neodređene pridjeve u dativu i lokativu s nastavkom *-u* nalazimo i danas u mnogim tekstovima književnoga jezika.

Osim navedenih oblika neodređenih pridjeva koji se javljaju u Marulićevim pjesmotvorima i općenito u starim tekstovima i danas u suvremenim tekstovima pisanima na standardnome jeziku, u Marulićevim pjesmotvorima nalazimo i one oblike koji danas nisu dijelom hrvatske jezične norme. To su lokativ jednine ženskoga roda, instrumental množine muškoga, ženskoga i srednjega roda.

U lokativu jednine ženskoga roda neodređeni pridjev završava nastavkom *-i* kao i imenica: J. *stahu zlati cvitci po svioni sviti*, *A oni strilami bihu opasani ter britci sabljami po sviti pisani*. Danas u hrvatskome književnome jeziku nije propisan neodređeni pridjev ženskoga roda, pa tako ni onaj u lokativu. Lokativ jednine ženskoga roda neodređenoga pridjeva javlja se u starim tekstovima kajkavske stilizacije vrlo često (v. Kolenić 2024: 330).

U instrumentalu množine muškoga, srednjega i ženskoga roda također može biti neodređeni oblik pridjeva u Marulićevim stihovima: J. *A oni strilami bihu opasani ter britci sabljami, postilja je bila na sridu komori, mehka, čista, bila, s pisani zastori, timi žutki voći, sa strimi zlačeni, noć sa hitri dili*. Suvremene normativne gramatike ne propisuju neodređeni oblik pridjeva u instrumentalu

množine. U starim hrvatskim tekstovima često se zajedno javljaju određeni i neodređeni oblici pridjeva.

Pisci koji pišu na kajkavskoj stilizaciji hrvatskoga jezika često rabe neodređene pridjeve (Kolenić 2024: 327–330).

2.7. Zamjenice

U sklonidbi zamjenica također se bilježi više alomorfa za isti padež. Pravim zamjenicama u morfologiji u ovome radu držimo one koje nemaju roda, koje ne mogu biti atributi uz imenske riječi i koje imaju sklonidbu sličnu imenicama *e*-vrste. To su osobne zamjenice *ja, ti, mi, vi* i povratna zamjenica *se*. Zamjenica *ja* sklanja se: *ja, mene/me, meni/mi, mene/me, mni, sa mnom*. Zamjenica *ja* ima supletivni morfem: alomorf za nominativ razlikuje se od alomorfa ostalih padeža. Navodimo nekoliko primjera iz *Judite*: *Judit se zovu ja* (nom.), *niže mene stan* (gen.), *meni zapovite, sartce mi opteče* (dat.), *mene tako jur napravi, svaki da me čtuje* (ak.), *udahni duh pravi u mni ljubav tvoja* (lok.), *sa mnom pij ter blaguj* (instr.). Rečeno je da je sklonidba „slična” sklonidbi imenica *e*-vrste, ali nastavci se razlikuju u akuzativu: *-e* prema *-u* (npr. *ja - mene, me; žena - ženu*). Razvidno je i da se razlikuje dativ zamjenice *ja* od lokativa, dativ glasi *meni/mi*, lokativ *mni*. Zamjenica *ti* sklanja se istim nastavcima kao i *ja*: *ti, -e, -i, -e, -i, -om*. Za razliku od zamjenice *ja*, zamjenica *ti* nema različite oblike za dativ i lokativ: *dim tebi, posla ti rabu suj* (dat.), *po tebi stvorena* (lok.). Osobne zamjenice nemaju nenaglašene oblike lokativa, a tako je i danas.

Marijana Horvat upozorava da su u sklonidbi zamjenica *mi* i *vi* sačuvani stari oblici i navodi primjere: „G naju, D nam, nami, vam; i s nami, s vami, s njimi” (Horvat 2024: 4). Rečeno je već da morfološki zamjenice *ja, ti, mi, vi* imaju sličnu sklonidbu s imenicama ženskoga roda u jednini (*ja, ti*) odnosno u množini (*mi, vi*). Neki se nastavci ipak razlikuju, primjerice genitiv, akuzativ. Valjalo bi usporediti za svaki padež sklonidbu imenica *e*-vrste s navedenim zamjenicama što bi zahtijevalo još jedan rad. Općenito bi se razgraničenju zamjeničke i pridjevne sklonidbe u zamjenica u starim tekstovima moglo posvetiti veliko poglavlje o čemu već postoji literatura koju bi u taj novi rad valjalo uvrstiti.

2.8. O sklonidbi

Razvidno je da u sklonidbi imenica, pridjeva i zamjenica Marko Marulić često rabi stare i nove oblike, oblike iz različitih hrvatskih sustava pokazujući slobodu u odabiru oblika koje je imao u hrvatskim pisanim, ali i usmenim tekstovima i na taj je način stvarao hrvatski književni jezik na dobrim temeljima hrvatskoga srednjovjekovnoga književnoga jezika.

3. Sprezanje

Pregled sprezanja u Marulićevim pjesmotvorima odnosit će se samo na one oblike koji imaju više morfema za isti oblik.

Infinitiv se kao neodređeni glagolski oblik uglavnom javlja kao dio složenoga glagolskoga vremena, futura I., te kao dopuna nekim glagolima. U spjevovima Marka Marulića infinitiv završava na *-ti*, *-t*, rjeđe na *-ći*, *-ć*. Primjeri na *-ti* češće se javljaju od ostalih navedenih: J. *iti*, *moliti*, *odarti*, *požarti*, *riti*. M. *pogubiti*, *počiti*, *se smiliti*, S. *čtovati*, *poslušati*, *primati*. Infinitiv na *-t* (apokopiranim infinitivnim *-i*) u tekstovima hrvatskih glagoljaša nije čest (Damjanović 2008: 111), ali u Marulićevim se spjevovima javlja dosta često. J. *obujat*, *bit*, *obranit*, *sahranit*, M. *obujat*, *požrit*, *ustavit*, S. *prijat*, *stat*.

Infinitiv na *-ći*, *-ć*, kao što je rečeno, slabije je zastupljen i odnosi se na nekoliko glagola u Marulićevim pjesmotvorima: J. *moći*, S. *reći*, *izreći*. Općenito je poznato da su infinitivi na *-ći* noviji od onih na *-ti*. Milan Mihaljević, primjerice, u hrvatskim glagoljskim fragmentima iz 12. i 13. stoljeća bilježi samo infinitiv na *-ti*, a kaže da su „infinitivni oblici u fragmentima obilato potvrđeni”. Dakle, u najstarijim glagoljskim fragmentima infinitivi se na *-ći* uopće ne spominju (v. Mihaljević 2008: 333). Infinitiv na *-ći* u Marulićevim pjesmotvorima može doći i bez završnoga *i*: J. S. *reć*. Glagol *ići* u *Juditi* se javlja kao *iti* što je stariji oblik, a kada dolazi s prefiksima, također ima starije oblike *najti*, *dojti*, *pojti*. Glagol *prići* glasi u Marulića *priti*. Glagol *reći* ima dva infinitiva, stariji na *-t(i)*, *riti* i noviji na *-ć(i)*, *reći*: J. *Ki si prorok da rit umiš*, *Akiore*; *reć ćeš*. U Marulićevim se djelima mogu naći dva infinitiva jedan uz drugoga: J. *Ostavte hotiti znati misal moju*.

Prezent u 1. osobi jednine ima dvostruke nastavke, na *-u* i na *-m*. Nastavak je *-u* stariji (od praslavenskoga nazala *o*), a nastavak je *-m* bio samo nastavak tzv. atematskih glagola (*byti, iměti, dati, věděti, jasti*). Vrlo se rano u hrvatskim tekstovima pojavljuju oba nastavka, *-u* i *-m* i za tematske i za atematske glagole (Damjanović 2008: 115). Bartol Kašić zapisuje nastavak *-u* samo u glagola *hotiti, moći i biti* (Kašić 2002.). U Marulićevim djelima, kao i u djelima većine onodobnih hrvatskih pisaca, ravnopravno se javljaju oblici 1. o. jd. prezenta na *-u* i na *-m* što znači ili da su još supostojala oba oblika ili da je izmjena oblika na *-u* i na *-m* bila obilježje stila hrvatskih pisaca 16. stoljeća (v. Kolenić 2023: 186). Primjera izmjena oblika na *-u* i na *-m* ima mnogo u Marulićevim stihovima, često u istom stihu ili susjednim stihovima nalazimo dva glagola u 1. o. jd., jedan na *-u*, drugi na *-m*: J. *A sada da t' stvoru milost ku t' obitam, / i kako t' govoru, da t' se ne izvitam.* S. *Pri ner progovorim, s njom me razlučiste; / Nepravo sudiste, toj smiju reći vam.* S. *Ako li ne učinim ča budete hotit, / Ruke će vaše, vim, mene pravu zgubit. Ufan'je u komu vazda stavljat haju: / Zato t' grihu tomu pristati ne haju.* U *Suzani* je nešto manje primjera 1. o. jd. na *-u* nego u *Juditi*.

U trećoj osobi množine prezenta javljaju se nastavci *-ju* (J. *uzvišuju, nimaju, uzdaju* M. *postaju, rastavljaju, metaju*), *-u* (M. *vežu, biju, deru, S. kolju*) i *-e* (J. *blude, sude*). Najčešći su glagoli u *Juditi* oni koji u 3. o. mn. imaju nastavak *-ju*. Nastavci *-ju, -u* i *-e* i danas su prezentski nastavci za 3. o. mn. Glagoli koji su nastali prefiksacijom glagola *iti* (*dojti, najti*) i u prezentu imaju stare oblike, *pojde*.

U Marulićevim su djelima imperfekt i aorist vrlo česta glagolska vremena, uporaba im je češća od ostalih prošlih glagolskih vremena, pa i od perfekta. Danas imperfekt i aorist nisu česta prošla glagolska vremena, često se svode u pisanim tekstovima na znanstveni i književnoumjetnički stil što govori da u tekstovima na hrvatskome standardnome jeziku postaju stilski obilježeni. Suvremene gramatike uče da se aorist tvori od svršenih, a imperfekt od nesvršenih glagola. U starim tekstovima to je pravilo primijenjeno u najvećemu broju primjera, ali u ponekom primjeru aorist se može tvoriti i od nesvršenih, a imperfekt od svršenih glagola. Primjerice glagol *pojti* u *Juditi* često je u aoristu, ali ima i primjer kada je u imperfektu (*plaho ti bedrami pojdihu svertaje*). Boris Kuzmić i Martina Kuzmić tvrde za aorist: „U dubrovačkih i dalmatinskih pisaca kadšto se tvori i od nesvršenih glagola, a u slavonskih pisaca često” (Kuzmić i Kuzmić

2015: 87). U kajkavskih pisaca aorist se „rijetko tvori od nesvršenih glagola” (Kuzmić i Kuzmić 2015: 45). Nastavci se u aoristu i imperfektu ne razlikuju od Marulićevih tekstova do suvremenih, a uporaba je potpuno različita: danas su ta prošla vremena u tekstovima na standardnome jeziku stilski obilježena, a u Marulićevim stihovima su najfrekventnija.

Imperfekt je jednostavno glagolsko vrijeme koje se uglavnom tvori od nesvršenih glagola nastavcima *-h, -še, -še, -smo, -ste, -hu*: J. *Tad lačan korito prasac ostavljaše/ zvire strahlovito bigat ne umijaše, Nestaniše t’ode gdino postojahu./ zato vred na brode prid se popeljahu. S. Odkol jiše manu, S. Imiše širok stan, Složili se bihu kakono s tistom kvas, I Boga molismo da bi pomogal nam.* Rjeđe možemo pronaći imperfekt od svršenih glagola: J. *Dobrosrićni bihu vazda der do vika, dokol ne padihu u prezpravdja nika.*

Aorist je jednostavno glagolsko vrijeme koje se tvori uglavnom od svršenih glagola nastavcima: *-h, -Ø/-e, -Ø/-e, -smo, -ste, -še*. Zbog teme pjesmotvora *Judite* i *Suzane*, u kojima se radnja odvija u prošlosti, prošlo svršeno vrijeme jedno je od najčešćih glagolskih vremena: J. *Ja Vami hrabrimi sve sebi podložih, Umri svako sminje, unide ter zaskoči rov. Cić toga Garci podsedoše Troju, Riše: „Naša sada volja je jednaka”. S. Ondi ja s njimi bit muž počtena roda.*²⁷ Rjeđe se nalaze primjeri aorista od nesvršenih glagola: *Boge čtova koja, kimi svit biše spet. Slugu Vagava sla da Juditi veli. Bi*²⁸ *jih pjan.* Glagoli koji su nastali prefiksacijom glagola *iti* u aoristu bilježe stare oblike: *dojde, dojdoše, pojdoše.*

Imperativ je čest glagolski način u Marulićevim pjesmotvorima. Za prvu osobu jednine nema imperativa ni u Marulićevim djelima ni kasnije. Imperativi su česti u molitvama i općenito u tekstovima nabožne tematike, a u Marulićevim djelima često se zaziva Bog. Zapovjedni se način javlja često i u upravnom govoru. U drugoj je osobi jednine nastavak *-Ø (-j, -i)*: S. (Bože,) *pozri nas odzgore i glase naše čuj, Ti ne daj da ovuj pogibil primi puk, Paka joj govori: „Budi dobrovoljna”, M. Svemogući Bože moj, kim svaka postaju, odvrati jur gnjiv tvoj, ter pomiluj naju. A ti, Gospodine, grihe jur otpusti, S. Pravden si, Bože, ti, ne htij me ostaviti./ Kako tva milost vi, rači*²⁹ *me opraviti. Glagol htiti*³⁰

²⁷ *Ja od jati* – početi.

²⁸ Od *biti* – biti, tući.

²⁹ Od *račiti se* – udostojati se.

³⁰ U Marulićevim djelima javlja se glagol *hotiti* i *htiti*. Od *htiti* je imperativ *htij*, a od *hotiti* *hoti*: S. *Hoti ukazati milosardje svoje.*

glasi za 2. osobu jednine *htij*: *Ne htij mi kratiti u tom punu milost*. U Marulićevim stihovima može se javljati i imperativ s reduciranim završnim *i*: J. *Stan gori, hod ovdi gospoduj*. S. *Rec mi*. U Marulićevim pjesmotvorima i u pisanim djelima njegova vremena još se čuva i imperativ za 3. osobu jednine. Danas zapovjedni način ne postoji za treću osobu jednine, umjesto imperativa rabi se čestica *neka* i prezent. U Marulićevim djelima, dakle, imperativ za treću osobu jednine jest živi glagolski način koji ima iste nastavke kao i za drugu osobu jednine: J. *Daj ti plaću onuj Bog koje dostojiš, Boga svak, reče, slav*. S. *pomoz ju tvoja vlast!* U množini imperativ ima oblike u 1. i 2. osobi koji se nastavcima podudaraju sa suvremenim: *pojdimo, ljubmo, davajte, prikažite*. U Marulićevu proznome prijevodnome *Naslidovan'ju* i u djelima stare hrvatske književnosti nalazimo i oblike za 3. osobu množine imperativa koja je ista s drugom osobom množine.³¹ U stihovima nemamo potvrdu za 3. osobu množine imperativa. Oblici s česticom *neka* i prezentom nisu imperativ. Glagoli koji su nastali prefiksacijom glagola *iti* u imperativu čuvaju stare oblike (*poji, pojdimo, pojte*).

Glagolski pridjev radni ima oblike za muški, ženski i srednji rod te jedninu i množinu. Glagolski pridjev radni u jednini muškoga roda u Marulićevim djelima završava najčešće na *l*, a rjeđe na *o*. Glagolski se pridjev radni uglavnom rabi u složenim glagolskim oblicima prošloga vremena (perfektu, pluskvamperfektu), budućega vremena (futura II.), načinima (kondicionalu I. i kondicionalu II.). Primjeri na *l*: *bil, hodil, rekal, rasardil, pomogal, lital* itd. Primjeri na *o*: *vidio, oćutio, dao, ostao* itd. Glagolski pridjev radni na *o* obično se drži štokavskom osobinom, a na *l* čakavskom i kajkavskom. Budući da hrvatski književni jezik nije i nikada nije bio istovjetan s narodnim govorima, hrvatski su pisci književni jezik izgrađivali na hrvatskim sustavima. Tako dubrovački književnici koji u tekstovima bilježe glag. prid. rad. u jednini muškoga roda na *o*, često imaju i primjere na *l* (v. Kolenić 2023: 197). O uporabi jednoga odnosno drugoga oblika u Marulićevim djelima govorit ćemo u vezi sa složenim glagolskim vremenima i načinima koji se tvore s glagolskim pridjevom radnim. Glagolski se pridjev radni, dakle, tvori u Marulićevim djelima na *-l/-o, -la, -lo, -li, -le, -la: zaskočil/ zahvalio, svaršila, pokrilo, zgrišili, privredili, zaspale*.

Glagolski pridjev trpni poput glagolskoga pridjeva radnoga ima sva tri roda i oba broja. Glagolski pridjev trpni služi za tvorbu trpnoga glagolskoga stanja, a

³¹ U *Naslidovan'ju* čitamo: *Hvalite tebe svi puci!*

često je u tekstovima pravi pridjev (*studena starost užga se*). Tvori se kao i danas na *-n, -na, -no, -ni, -ne, -na; -t, -ta, -to, -ti, -te, -ta*: *zovoljan, blažena, pobožno (poljubljen)je, pobijeni, podložna (mista), (biše) sžet, razlučita, skušeno, uslišan*. Primjer rečenice: *S. I glas nje, do Boga došad, bi uslišan*.

Glagolski prilog sadašnji tvori se od nesvršenih glagola. Danas se tvori tako da se 3. osobi množine prezenta doda nastavak *-ći*. Tako se tvorio glagolski prilog sadašnji i u Marulićevim spjevovima. No, *-ći* nije jedini nastavak u Marulićevim stihovima. Glagolski se prilog sadašnji tvori dočetakom *-ći (-ć), -(j)e, -će*: *J. goneći na jata sužnje u želize, nozdarvi harkahu, mašući glavami, hoteći da vojskuje, junake sakupi; govore toj, linost s njom pojti nimiše/ kud se obratiše hode meu vojskom; Zbuće se ter poli šatora hodeće i štiti kućeće budu buditi njega, Pojdoše zanose tud ovud nogami,/ sami se nadnose kimljući glavami, S. Mladića da s tobom zatekosmo ležeć, Ter muče slišaše jadi ponavljae/ I gorko pihaše s njim se razdiljae; On, rič ustavljae, milo ju zagarli, Ona ne sustane, tužeći se Bogu, Lice s licem staje, jadajuć u garli*. Najčešće je glagolski prilog sadašnji na *-ći*. Zanimljivo je da je u proznim dijelovima teksta *Judite* glagolski prilog sadašnji u pravilu na *-ć(i): privraćajući, čtući, darijući, loveći, naslidujuć*,³² *moleći, videći, hoteći...*³³ Već u *Vinodolskome zborniku* Stjepan Damjanović uočava „puno starih oblika participa prezenta” (Damjanović 2008: 113), a primjeri pokazuju podudaranje s tom tvrdnjom u Marulićevim stihovima i u *Vinodolskome zborniku*. Dočetak *-ći* zadržao se do danas, dočetak *-e* javlja se dugo u staroj hrvatskoj književnosti, nalazimo ga do kraja 17. stoljeća (zabilježen je i u pjesmotvorima Ivana Gundulića), dočetak *-će*, koji je rijedak u Marulićevim djelima, javljao se u najstarijim tekstovima, ali se vremenom izgubio pa ga i Marulić rijetko rabi. (O čestoci uporabe oblika na *-ći, -će* i *-(j)e* i njihovu razvoju v. Gabrić-Bagarić 1995). Iz primjera je razvidno da Marulić često u istom stihu, ili u susjednima, rabi različite oblike glagolskoga priloga sadašnjega.

Glagolski se prilog prošli tvori od svršenih glagola. Danas se on tvori nastavcima *-vši (-avši), -v (-av), a u Marulićevim pjesmotvorima na -vši, -v, -Ø, -ši*. Tako u Marulićevim pjesmotvorima nalazimo primjere *pridavši, pridav, otvoriv, postavši, poseg, zavarg se, ustak, rekši, odašadši*. Svi oblici glagolskoga priloga prošloga javljaju se i u stihu i u proznim dijelovima *Judite*. Navodimo

³² Iz posvete dom Dujmu Balistriliću u *Juditi*.

³³ Iz Marulićevih bilješki u *Juditi*.

za ilustraciju nekoliko stihova iz Marulićevih pjesmotvora: *J. prid oči Vaše ponesši i postavivši³⁴ sve lipote, otvoriv usta sva, Ča zasta, razvuče i pošadši varsi, tad Vagav ulišši, za tim čista staše u komoru došad, ni se okusaše ner jur sunce zapad;/ ko četvartom izšad, S. Po pravde razlogu došad obaruje, ono t' i požanje, i požav izvije, pošadči šetasma po perivoju tom, takoj mi zamirat počan, potekosmo. Bez obzira na nastanak pojedinih oblika, valja naglasiti da se do danas ne propisuju oblici na -Ø i -ši, a u Marulićevim stihovima često se javljaju navedeni oblici, osobito oni na -Ø: *J. To rekši, dviže ram i na nogah postup./ ter muče bičag snam ki višaše o stup./ podri ga, kičmu zdup Oloferna jednom./ a drugom rukom lup kla.**

Perfekt je složeno glagolsko vrijeme koje se sastoji od nesvršenoga prezenta glagola *biti* i glagolskoga pridjeva radnoga. Budući da je glagolski pridjev radni sastavnicom perfekta, perfekt se spreže po osobama u jedini i množini, ali ima i rod jer glagolski pridjev radni ima rod i broj. Dakle, primjer *smo se stali* jest perfekt, 1. osoba množine muškoga roda. U suvremenim tekstovima nesvršeni prezent glagola *biti* uglavnom je u kraćem, nenaglašenome obliku, a u starim tekstovima može biti i u punome obliku, tj. može biti *sam* i *jesam*, *si* i *jesi*, *je* i *jest...*, a tako je i u Marulića. Puni oblik prezenta glagola *biti*, uz kraći, nenaglašeni oblik, dopušta i prva hrvatska gramatika Bartola Kašića oko stoljeća kasnije.³⁵ Nenaglašeni prezent glagola *biti* za drugu osobu jednine u Marulićevim pjesmotvorima može biti s reduciranim posljednjim vokalom pa je još kraći od skraćenoga (nenaglašenoga) oblika: može biti *s'* uz *si*. Također valja napomenuti da glagolski pridjev radni u jednini muškoga roda u Marulićevim pjesmotvorima može biti na *l*, što je češće, i na *o*, što je rjeđe, ali se javlja. Uporabu glagolskoga pridjeva radnoga na *o*, koja se javlja u Marulićevim djelima, držimo utjecajem štokavske stilizacije. Primjeri: *J. je jal, je svijal, sam rekal, je oćutio, jest se zahvalio, jesi obezala, si hajala, su hodile, su natrusili, su trubili. U tekstu: J. Hrabro si se nosil u sve boje tvoje./ tiral si, jal, ubil protivnike moje, Kad ju je vidio, s parvoga pozora/ ranu je oćutio ljubvena umora. Obezom jesi me obezala/ jer harlim potezom dojt si hajala, S. Takov je poni bil zakon, Eto prez junaka totu smo se stali, Nitkor da je tuj mneć, š njim si se ljubila, M. tako*

³⁴ Dva glagolska priloga jedan za drugim, različitom tvorbom, na -ši (*ponesši*) i na -vši (*postavivši*).

³⁵ Kašić u perfektu indikativa daje primjer *hotio* ili *hotil sam* ili *jesam*, *hotio* ili *hotil si* ili *jesi*, *ticao* ili *tical sam* ili *jesam...* (Kašić 2002.). Navod prema pretisku Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje iz 2002. Prijevod Sanje Perić Gavrančić.

je sila njih jure objačala, boj su bili š njimi Harvati, Bošnjaci, Ukaž', Gospodine, kako s' ukazao/ Asirske jačine kada s' nakazao. Iz primjera se vidi da Marulić u pjesmotvorima rabi i perfekt kao prošlo glagolsko vrijeme, ali više od perfekta rabi aorist i imperfekt, jednostavna glagolska vremena.

Pluskvamperfekt je pretprošlo složeno glagolsko vrijeme koji se tvori na dva načina: imperfektom glagola *biti* i glagolskim pridjevom radnim i perfektom glagola *biti* i glagolskim pridjevom radnim. Budući da je glagolski pridjev radni sastavnicom pluskvamperfekta, on osim osobe, jednine ili množine, kazuje i rod. Glagolski pridjev radni muškoga roda u jednini završava na *l*, rijetko i na *o*. U Marulićevim se pjesmotvorima pluskvamperfekt uglavnom tvori od imperfekta glagola *biti* i glagolskoga pridjeva radnoga: *uzišal ne biše, došal biše, bihu se zavargli, dao biše, biše pokrilio, biše ubil, biše zaskočil.* Primjeri rečenica: *J. jure noć s tminami doli došla biše, druzi ščipačami bihu se zavargli./ a druzi sabljami ke bihu potargli. S. kih odlučil biše sud.* Pluskvamperfekt se u pjesmotvorima ne javlja često jer mu je značenje pretprošloga vremena, a ne zbog toga što je to glagolsko vrijeme mrtvo. Stjepan Damjanović tumači kako se u glagoljaškim tekstovima pluskvamperfekt tvori imperfektom glagola *biti* i glag. prid. radnim i perfektom glagola *biti* i glag. prid. radnim, ali upozorava da su pluskvamperfekti koji se tvore imperfektom glagola *biti* i glag. prid. radnim „uočljivo češći” (Damjanović 2008: 1269).

3.1. Kondicional I.

Kondicional I. često se javlja u prošlosti, ali i danas, u hrvatskim tekstovima pisanim hrvatskim književnim jezikom. To je uvjetni, pogodbeni način kojim se „označuje uvjetovana, hipotetička radnja, tj. radnja ovisna o kakvoj pretpostavci ili o kakvoj drugoj radnji”. Označuje želju ili mogućnost, ublaženu, obzirnu izjavu, čest je u pitanjima, u zavisnosloženim rečenicama označuje uvjetovanost (*Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje). Često se naziva i potencijalom. Velika količina značenja rezultira i velikom pojavnosti. Tako je i u Marulićevim pjesmotvorima. Kondicional I. tvori se i tvorio se od aorista glagola *biti* i glagolskoga pridjeva radnoga u prošlosti i danas. Glagolski pridjev radni u jednini muškoga roda najčešće je završavao na *l*, a rjeđe i na *o* u Marulićevim spjevovima. Po osobama se spreže aorist glagola *biti*, a glagolski pridjev radni

kazuje rod i broj tako da i ovaj glagolski način uz osobu, jedninu ili množinu, ima i rod: *iskupil bih, bi bigali, vargal bi se, bili bi, bi jili*. Primjeri rečenica: *S. Kako da bi bil tat, poče se obzirat/ ti bi mnil martvu da ju gleda, J. barže t' bi ticali skačući dubravom,/ner kad bi bigali jelini prid lavom, Mnju ti, bi Apolo lin tirati Dafnu bil/ tad kon tesalskih stin ovu da bi vidil, kip, obraz tere vrat ove zgleđal da bi/ vargal bi se navrat, al se boril ne bi.*

3.2. Kondicional II.

Kondicional II. tvori se od kondicionala I. glagola biti i glagolskoga pridjeva radnoga. Spreže se aorist glagola *biti*, a glagolski pridjevi radni kazuju rod i broj. Kondicional II. ima ograničena značenja. U *Gramatici hrvatskoga jezika* Josip Silić i Ivo Pranjković pišu kako se „kondicionalom drugim izražava uvjet ostvarenja glagolske radnje koji prethodi mogućnosti ostvarenja glagolske radnje izražene kondicionalom prvi. Taj se uvjet ostvaruje u prošlosti” (Silić; Pranjković 2007: 93). U istoj gramatici doznajemo da se kondicional II. danas sve više zamjenjuje pluskvamperfektom ili perfektom u pogodbenim rečenicama (Silić; Pranjković 2007: 93). Zbog tako složenoga značenja u tekstovima, starim i novim, rijetko nalazimo kondicional II. Primjer iz *Judite: Siringu bi odпустиł sin Merkurijev Pan,/ ugleđal da bi bil ovu.*

3.3. Futur I.

Futur I. tvori se u Marulićevim pjesmotvorima od prezenta glagola *htjeti* i infinitiva glagola: *ću moliti, hoću govoriti, umrit će, hajat neć', neć zabraniti, hoćemo stvoriti, siditi hoćete, biti će, će reć*. Kao što se iz primjera vidi, prezent glagola *htjeti* može biti u naglašenu, odnosno punome obliku ili nenaglašenu, skraćenoime obliku. Infinitiv ispred prezenta glagola *htjeti* može imati puni oblik sa završnim *i*, ali može biti i bez završnoga *i*, što je češće. Ako je ispred infinitiva prezent glagola *htjeti*, infinitiv također može biti sa završnim *i* i bez završnoga *i*. Nenaglašeni prezent glagola *htjeti* kada se nalazi u niječnome obliku, može biti samo na -ć: *nitkor ga hajaj neć*. Primjeri rečenica za potvrdu: *S. Zato ću moliti, Bože, tvoju svitlost, živit ćeš gdi živa ostane njih dobar,/ gdi li ona saspiva, saspit ćeš i ti zgar, na vratoh siditi hoćete noć ovu, biti će po*

vas kraj slava tvoga imena, S. Tko nas će viditi?, Bolest ćeš biti ma, Ali t' će on mnogu plaću za toj podat, M. ter će vazet smionost.

3.4. Futur II.

Stjepan Damjanović piše da se u hrvatskim glagoljaškim tekstovima futur II. tvori „uvijek jednako: trenutni prezent glagola *biti* + *l*-particip” (Damjanović 2008: 128). Dakle, tvorba je futura II. jednaka od najstarijih vremena do suvremenih. Marko Marulić pak uglavnom futur II. tvori od trenutnoga prezenta glagola *biti* i infinitiva: M. *Ako s nami stati budeš, Gospodine, S. Ako, bižeć bluda, pravo budeš hodit, J. tako će i sega zločinca pobiti/ Bog vaš, ako njega budete moliti.* To je česta tvorba futura II. u starim tekstovima južnih hrvatskih pisaca, osobito onih koji pišu na čakavskoj stilizaciji hrvatskoga književnoga jezika (Kravar 1991., Menac Mihalić 1989: 19). Tvorba futura II. s infinitivom nalazi se još dugo ponegdje i u slavonskih pisaca 18. stoljeća. Pisci kajkavske stilizacije tvore futur II. trenutnim prezentom glagola *biti* i glagolskim pridjevom radnim čime nastavljaju na glagoljašku književnost. Taj se način tvorbe u hrvatskome književnome jeziku sačuvao do danas.

3.5. O glagolskim oblicima u Marulićevim pjesmotvorima

Poznato je da je Marko Marulić nasljedovao na književnost i književni jezik srednjovjekovne, ponajviše glagoljaške književnosti. U Marulićevim djelima često supostoje stari i novi oblici: u 1. osobi jednine prezenta na *-u* i na *-m*, glagolski prilog sadašnji na *-ći*, *-(j)e*, *-će*, glagolski prilog prošli na *-vši*, *-v*, *-Ø*, *-ši* što je sve obilježje srednjovjekovnoga hrvatskoga književnoga jezika. Pored toga, Marulić rabi i oblike glagola iz štokavske i kajkavske stilizacije. Primjerice, glagolski pridjev radni u jednini muškoga roda u Marulićevim je pjesmotvorima na *-l* što je tipično za čakavsku stilizaciju, ali ima dosta primjera na *o* što je tipično za štokavsku stilizaciju književnoga jezika. Takvi su postupci variranja starih i novih oblika i oblika iz različitih hrvatskih stilizacija bili tipični u staroj hrvatskoj književnosti od srednjega vijeka do Marulića i dalje.

4. Zaključno

U radu se pokazuje bogatstvo oblika u sklonidbi i sprezanju triju Marulićevih pjesmotvora. U sklonidbi imenica navodi se da je sustav sklonidbenih morfema uglavnom stariji hrvatski s dosta variranja starih i novih oblika (*plami* i *plamen*). Neki padeži imaju više gramatičkih morfema poput lokativa jednine imenica *a*-vrste (-*u*, -*i*, /-*e*/), nominativa množine imenice *a*-vrste (-*i*, -*ove*), genitiva množine imenica *a*-vrste i *e*-vrste (- \emptyset , -(*ov*) \emptyset /(*ev*) \emptyset , -*i*, (-*a*) // - \emptyset , -*a*, -*ah*, -*i*), instrumentala množine imenica *a*-vrste i *i*-vrste (-*i*, -*mi*, -*ami*, -*ima*// -*mi*, -*i*, -*ima*) itd. U sklonidbi pridjeva i riječi koje se sklanjaju po pridjevnoj promjeni nema tako brojnih nastavaka, ali je primijećena pojačana uporaba neodređenih oblika pridjeva (onih koji se sklanjaju i po imeničkoj sklonidbi) u odnosu na suvremenu uporabu. Tako se uz neodređene oblike pridjeva muškoga roda u nominativu, genitivu, dativu, akuzativu, vokativu i lokativu jednine javljaju i neodređeni oblici pridjeva u lokativu jednine ženskoga roda te u instrumentalu množine svih triju rodova. U sprezanju također se javljaju stari i novi oblici *i*/ ili oblici iz štokavske i kajkavske stilizacije u prezentu, u glagolskome prilogu sadašnjemu i prošlomu, u jednini muškoga roda glagolskoga pridjeva radnoga.

Marko Marulić u posveti do/n/ Dujmu Balistriliću piše o svojoj *historiji* „svedenoj u versih”: „Evo bo historiju tuj svedoh u versih po običaju naših začinjavac i jošće po zakonu onih starih poet, kim ni zadovoljno počitati kako je dilo prošlo, da mnoge načine obkladaju, neka je vičnije onim ki budu čtiti, naslidujući umitelnu sredbu raskošna kuhača ki na gospockoj tarpezi ne klade listo varene ali pečene jistvine, da k tome pridaje saprana i paprana i inih tacih stvari da slaje bude onim ki su prišli blagovati.” Dakle, jasno kaže tko su mu uzori: stari hrvatski pisci, antički pjesnici, pisci koji ukrašavaju svoja djela da bi čitatelju knjiga bila ugodnija, zanimljivija, *slaja*. Prispodobljuje pisca s kuharom koji priprema jelo umiješno i maštovito, sa začinima, dodaje *saprana* i *paprana*. Rima unutar proznoga djela posvete nije slučajna. Rima je bitna za Marulićevo djelo, izabrao je najtežu i najzahtjevniju da bi bilo ugodnije onima koji čitaju. Jedan od načina ukrašavanja uz rimu jest i bogatstvo oblika u sklonidbi i sprezanju, starih i novih, i iz svih triju hrvatskih stilizacija.

Izvori

HRVATSKA JEZIČNA RIZNICA. 2006. – 2011. Institut za hrvatski jezik. <http://riznica.ihjj.hr/index.hr.html> (pristupljeno 6. listopada 2025.).

KASIĆ, BARTOL. 2002. *Institutionum linguae illyricae libri duo / Osnove ilirskoga jezika u dvije knjige*. Prijevod Sanja Perić Gavrančić. Pogovor Darija Gabrić Bagarić. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

MARULIĆ, MARKO. 2003. Suzana. Kritičko izdanje. Priredio Bratislav Lučin. *Colloquia Maruliana* 12. 163–193. <https://marulianum.knjizevni-krug.hr/wp-content/uploads/2018/10/suzana.pdf> (pristupljeno 6. listopada 2025.).

MARULIĆ, MARKO. 1988. *Judita*. Priredio, popratio bilješkama i sastavio Rječnik Milan Moguš. Splitski književni krug. Split.

MARULIĆ, MARKO. *Molitva suprotiva Turkom*. https://hr.wikisource.org/wiki/Molitva_suprotiva_Turkom (pristupljeno 6. listopada 2025.).

VRA MEC, ANTUN. 1578. *Kronika vezda znovič spravljena kratka*. Ljubljana.

STARI PISCI HRVATSKI. KNJIGA II. PJESME ŠIŠKA MENČETIĆA I DŽORE DRŽIĆA I OSTALE PJESME RANJININA ZBORNIKA. 1937.² Priredio Milan Rešetar. JAZU. Zagreb.

ZORANIĆ, PETAR. 1569. *Planine*. Venecija.

LANOSOVIĆ, MARIJAN. 1778. *Neue Einleitung zur slavonischen Sprache*. Osijek.

RELJKOVIĆ, MATIJA ANTUN. 1767. *Nova slavonska i nimačka gramatika*. Zagreb.

TADIJANOVIĆ, BLAŽ. 1761. *Svašta po malo iliti kratko složenje imenah i ričih u ilirski i njemački jezik*. Magdeburg.

Literatura

BABIĆ, STJEPAN I DR. 2007. *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*. Nakladni zavod Globus. Zagreb.

BARBARIĆ, VUK TADIJA; HORVAT, MARIJANA. 2022. Preko grafije do jezika – prema analizi izdanja Marulićeve *Judite*. Marko Marulić *JUDITA (1501. – 1521. – 2021.)*. ZBORNIK RADOVA u povodu 500. obljetnice od prvotiska *Judite*. Ur. Brezak Stamać, Dubravka. Agencija za odgoj i obrazovanje. Split. 59–73.

DAMJANOVIĆ, STJEPAN. 1993. *Glasovi i oblici općeslavenskoga književnog jezika*. Jadranka Filipović. Zagreb.

DAMJANOVIĆ, STJEPAN. 2008. *Jezik hrvatskih glagoljaša*. Matica hrvatska. Zagreb.

DEROSI, JULIJE. 1981. O jezičnim specifičnostima novootkrivene Marulićeve prijevodne čakavske proze. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 5. 23–32.

- FARKAŠ, LORETANA. 2005. *Jezik slavonskih franjevaca do preporoda*. Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Osijek.
- GABRIĆ-BAGARIĆ, DARIJA. 1995. O nekim problemima razvoja glagolskoga priloga sadašnjega i prošloga. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik* 21. 51–65.
- GALOVIĆ, FILIP. 2014. Prilog poznavanju splitske čakavštine prve polovice 20. stoljeća. *Čakavska rič* XLII. 51–69.
- HAM, SANDA. 1996. Zamjениčko-pridjevna sklonidba jednine u hrvatskom književnom jeziku krajem 19. stoljeća. *Filologija* 27. 25–41.
- HORVAT, MARIJANA. 2005. Sklonidba imenica u Marulićevu *Naslidovanju*. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 31. 87–105.
- HORVAT, MARIJANA; PERIĆ GAVRANČIĆ, SANJA. 2010. Zapažanja o leksiku Marulićeva *Naslidovanja* – od latinskoga izvornika do hrvatskoga prijevoda. *Colloquia Maruliana* XIX. 223–234.
- HORVAT, MARIJANA; PERIĆ GAVRANČIĆ, SANJA. 2019. Akuzativ u djelima hrvatskih pisaca, leksikografa i gramatičara dopreporodnoga razdoblja. *Fluminensia* 31/1. 201–222. <http://dx.doi.org/10.31820/f.31.1.4>
- HORVAT, MARIJANA. 2024. Marulićev *jazik harvacki*. *Hrvatski jezik* 4, 1–7. <https://hrcak.srce.hr/file/468549> (pristupljeno 6. listopada 2025.).
- KONDITIONAL. 2013. – 2025. *Hrvatska enciklopedija. Mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/kondicional> (pristupljeno 6. listopada 2025.).
- KATIČIĆ, RADOSLAV. 2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Treće, poboljšano izdanje*. Nakladni zavod Globus – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.
- KOLENIĆ, LJILJANA. 2003a. Glagolski oblici u Marulićevim stihovima i prozi. *Colloquia Maruliana* XII. 119–130.
- KOLENIĆ, LJILJANA. 2003b. *Pogled u strukturu hrvatske gramatike. (Od Kašičeve do Tkalčevićeve)*. Pedagoški fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Osijek.
- KOLENIĆ, LJILJANA. 2023. Glagolski oblici u hrvatskim tekstovima do 17. stoljeća i u prvoj hrvatskoj gramatici. *Hrvatske dopreporodne gramatike u europskome kontekstu*. Ur. Horvat, Marijana. Institut za hrvatski jezik. Zagreb. 181–214.
- KOLENIĆ, LJILJANA. 2024. Sklonidba pridjeva u starim tekstovima i suvremena norma. *Od norme do uporabe* 3. Ur. Rišner, Vlasta; Glušac, Maja; Mlikota, Jadranka. Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku – Hrvatska sveučilišna naklada. Osijek – Zagreb. 303–337.
- KRAVAR, MIROSLAV. 1991. Staro i novo u Della Bellinoj gramatici. *Filologija* 19. 13–22.

- KUZMIĆ, BORIS; KUZMIĆ, MARTINA. 2015. *Povijesna morfologija hrvatskoga jezika*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
- KUZMIĆ, BORIS. 2012. Dvojina glagola u kajkavskome književnom jeziku 17. i 18. stoljeća. *Kaj* XLV/4-5. 81–88.
- LETICA, MARITO MIHOVIĆ. 2021. *O nazivu i osobitostima jezika Marulićeva spjeva „Judita”*. <https://www.vaticannews.va/hr/crkva/news/2021-04/o-nazivu-i-osobitostima-jezika-maruliceva-spjeva-judita.html> (pristupljeno 6. listopada 2025.).
- MENAC MIHALIĆ, MIRA. 1989. Glagolski oblici u čakavskom narječju i u hrvatskom književnom jeziku. *Filologija* 17. 81–109.
- MIHALJEVIĆ, MILAN. 2008. Glagolski oblici u hrvatskoglagojskim fragmentima 12. i 13. st. *Slovo: časopis Staroslavenskoga instituta u Zagrebu*. 56-57. 333–349. <https://hrcak.srce.hr/file/35192> (pristupljeno 6. listopada 2025.).
- MOGUŠ, MILAN. 1988a. Napomena o ovom izdanju i o rječniku Marulićeve „Judite”. *Judita*. Priredio, popratio bilješkama i sastavio Rječnik Milan Moguš. Književni krug. Split. 83–95.
- MOGUŠ, MILAN. 1988b. Rječnik Marulićeve „Judite”. *Judita*. Priredio, popratio bilješkama i sastavio Rječnik Milan Moguš. Književni krug. Split. 203–319.
- MOGUŠ, MILAN. 1996. O rječniku i frazeologiji u Marulićevoj Juditi. *Judita*. Priredili Milan Moguš i Mirko Tomasović. Školska knjiga. Zagreb. 179–251.
- MOGUŠ, MILAN. 2001. *Rječnik Marulićeve Judite: u spomen 500. obljetnici završetka pisanja Marulićeve Judite i 480. obljetnici njezina tiskanja*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- MOGUŠ, MILAN. 2002. Marko Marulić – otac hrvatskoga književnoga jezika. *Colloquia Maruliana* XI. 15–20.
- PRANJKOVIĆ, IVO. 2000. Izražavanje određenosti/neodređenosti imenica u hrvatskom jeziku. *Riječki filološki dani* 3. Ur. Stolac, Diana. Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Rijeka. 243–350.
- RIŠNER, VLASTA. 2006. *Iz jezične prošlosti i sadašnjosti*. Matica hrvatska Ogranak Osijek. Osijek.
- SILIĆ, JOSIP; PRANJKOVIĆ, IVO. 2007². *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta: sintaksa, morfologija, fonologija*. Školska knjiga. Zagreb.
- ŠARIĆ, LJILJANA. 2006. A preliminary semantic analysis of the Croatian preposition *u* and its Slavic equivalents. *Jezikoslovlje* 7/1-2. 1–43.
- TOMASOVIĆ, MIRKO. 1975. Marulićev prijevod knjige Tome Kempenskoga „De imitatione Christi”. *Čakavska rič* 2. 5–20.
- VONČINA, JOSIP. 1975. Jezik Antuna Kanižlića. *Rad JAZU* 368. 5–172.

ZNIKA, MARIJA. 2010. Odabrani pokazatelji određenosti i neodređenosti. *Jezik* 57/5. 164–175.

Grammatical Word Forms in Marulić's Poems

Abstract

The paper discusses the word forms that appear in Marulić's poems, and is based on three Marulić's famous verse works, *Judith*, *Susanne* and *Prayer Against the Turks*. It is known that Marko Marulić's literary language is based on chakavian foundations with the participation of kajkavian and štokavian elements and Croatian glagolitic heritage. So far, most of the discussion has been about Marulić's lexicon, in which, in addition to the basic chakavian basis, we find words from the kajkavian dialect, but also from the štokavian and church slavonic literary language. Marko Marulić often varied not only words, but also word forms. His poems are written in solemn, but also very complex verse, double-rhymed twelve-line, so Marulić could choose those grammatical forms from the Croatian language corpus that suits him best in terms of content, number of verses and syllables. The choice of words, morphology and syntax was mainly from the (Split) literary language of chakavian, but for the needs of complex verse, rhyme and expression of thought he also had a large selection of forms from Croatian medieval, mainly glagolitic literature and from the Croatian kajkavian and shtokavian language systems. Therefore, in selecting expressions that he considered Croatian, Marko Marulić did not stop only at the choice of words, but also at the form of words. Thus, many forms of declension and conjugation often appear in the same verse from the glagolitic heritage and from different Croatian linguistic stylizations (locative singular of nouns of the a-type, genitive and instrumental plural of nouns, frequent use of indefinite adjectives, 1st person singular present, adjective verbal form etc.).

Ključne riječi: Marulićevi stihovi, gramatički oblici, srednjovjekovno nasljeđe, hrvatske narječne stilizacije

Keywords: Marulić's verses, grammatical forms, medieval heritage, Croatian dialects

